

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zápis do 1. třídy ZŠ. Případové studie zápisů do základních škol.

Admission procedure to the first grade of primary education. Case studies of admission procedures.

Zuzana Záleská

Vedoucí práce: RNDr. Jana Straková, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 1. stupeň

Rok odevzdání: 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zápis do 1. třídy ZŠ. Případové studie zápisů do základních škol vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce RNDr. Jany Strakové, Ph.D. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne..... Podpis:.....

Poděkování

Děkuji především RNDr. Janě Strakové, Ph.D. za odborné vedení, velkou ochotu a čas, který mi v průběhu zpracovávání diplomové práce věnovala. Děkuji také ředitelům a ředitelkám základních škol, na kterých jsem výzkum uskutečnila, bez jejich pomoci by nevznikla praktická část diplomové práce. Také děkuji mé rodině, která mě během celého studia hodně podporovala.

ABSTRAKT

Diplomová práce je věnována problematice zápisu dětí do 1. třídy základní školy. Toto téma je v současné době diskutované hlavně kvůli odlišnostem v přístupu jednotlivých škol k ověřování školní zralosti během zápisu.

Práce je členěna na část teoretickou a část praktickou. První kapitola teoretické části práce se věnuje vymezení pojmu školní zralost a jejími jednotlivými oblastmi, následuje kapitola věnující se samotnému zápisu do první třídy, kde je popsán doporučený postup k ověřování školní zralosti a organizace zápisu. Další kapitola se zabývá odkladem školní docházky a s tím souvisejícími přípravnými třídami, které by měly sloužit právě dětem, které dostaly odklad. Poslední kapitola se věnuje vstupu do školy a prvním měsícům stráveným ve školní lavici, neboť to úzce souvisí se školní zralostí a zápisem do prvních tříd a logicky tak uzavírá teoretickou část diplomové práce.

Praktická část diplomové práce představuje případové studie zápisů na šesti vybraných školách, které byly vybrány tak, aby se lišily velikostí, velikostí sídla působnosti a socioekonomickým statusem rodin, jejichž děti školu navštěvují. Cílem práce je zjistit, jak moc se zápisy do prvních tříd liší a jakou funkci v jednotlivých školách plní.

KLÍČOVÁ SLOVA

Školní zralost, předškolní vzdělávání, zápis do 1. třídy, odklad školní docházky, dodatečný odklad, přípravná třída, vstup do školy, první měsíce ve škole, případová studie.

ABSTRACT

The diploma thesis focuses on issues of the school admission to the 1st grade of the primary school. Nowadays this topic is more and more often discussed mainly from perspective of the different approach of many primary schools to checking out the school readiness during the school admission.

This thesis is divided into two parts, the theoretical and the practical part. The first chapter of the theoretical part describes the terms school readiness and its particular issues. Next chapter describes the school admission to the 1st grade; there we can find recommended methods of checking the school readiness and organization of the school entry. Next chapter focuses on postponement of school attendance and preparatory classes, which are aimed at those children who got the postponement of school attendance. The last chapter deals with the school entrance and first months spent in the school class, because it relates to the school readiness and school admission and therefore it logically closes the theoretical part.

The practical part of the thesis presents case study of the school admission on six primary schools. These schools were chosen to differ in the size, size of the city and socioeconomic status of families whose children attend the primary school. The aim is to find out how much the school admission differs among the primary schools and which functions it fulfils.

KEY WORDS

School readiness, preschool education, admission procedure to the first grade of primary education, postponement of school attendance, additional postponement of school attendance, preparation class, school entry, first months in the school, case study.

Obsah

ÚVOD	7
1. ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST	9
1.1. Školní zralost a školní připravenost.....	9
1.2. Nejdůležitější oblasti při posuzování školní zralosti	11
1.3. Předškolní vzdělávání.....	17
2. ZÁPIS DO PRVNÍ TŘÍDY	21
2.1. Průběh zápisu.....	21
3. ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	29
3.1. Dodatečný odklad	31
3.2. Přípravné třídy	32
4. VSTUP DO ŠKOLY.....	33
4.1. První měsíce ve škole	34
5. PRAKTICKÁ ČÁST	37
5. 1. Použité metody a techniky.....	37
5. 2. Cíl výzkumu, stanovení výzkumných otázek	38
5. 3. Provedení výzkumu	39
5. 4. Výsledky výzkumu	40
5. 5. Shrnutí výsledků a jejich interpretace	55
5.5.1. Průběh ověřování školní zralosti.....	56
5.5.1.1. Celkový čas strávený u zápisu	59
5.5.1.2. Odměna pro dítě.....	60
5.5.1.3. Sdělování výsledků zápisu rodičům.....	60
5.5.1.4. Jsou u zápisu přítomni jen učitelé z prvního stupně?	60
5.5.1.5. Přítomnost rodičů u zápisu.....	61
5.5.1.6. Jak učitel reaguje, když si dítě neví rady?	62
5.5.2. Smysl zápisu	62
5.5.3. Na základě jakých kritérií jsou děti vybírány v případě převisu poptávky nad nabídkou?	64
5.5.4. Odklad školní docházky.....	64
5.5.5. Přípravné třídy	65
5.5.6. Podle čeho si rodiče vybírají školu (z pohledu ředitelů)?.....	66
6. SHRUTÍ	69
ZÁVĚR	73
Seznam literatury	75
Elektronické zdroje.....	77

ÚVOD

Zápis do první třídy je společně se vstupem do školy považován za jeden z nejdůležitějších mezníků v životě dítěte. Dítěti z velké části končí bezstarostné období, kdy si jen hrálo a mělo minimum povinností. Pro některé děti je právě zápis do první třídy prvním okamžikem, kdy se setkají s prostředím školy. Je velmi důležité, jakou podobu zápis má a jaké si z něj dítě odnese vzpomínky, protože to může ovlivnit jeho vztah ke škole. Výsledek zápisu také v některých případech, kdy je doporučen odklad nebo dítě není do dané školy přijato, ovlivňuje další vzdělávací dráhu dítěte. V této práci se právě zápisu do první třídy věnuji podrobněji.

V teoretické části práce se věnuji vymezení pojmů školní zralost, školní připravenost a jejich diagnostika a rozebírám jednotlivé oblasti posuzování školní zralosti. Učitelé i rodiče by si měli být vědomi jednotlivých vývojových zákonitostí souvisejících s věkem dítěte okolo šesti let. V první kapitole se také věnuji významu mateřské školy v životě dítěte. Jelikož se v současnosti hodně hovoří o přínosu této instituce pro budoucí život malého školáka a v této souvislosti má být zavedena povinnost navštěvovat poslední rok mateřské školy, přisuzuji tomuto tématu také velký význam.

Druhá kapitola se zabývá zápisem do první třídy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo tzv. *Doporučení k organizaci zápisů*, jelikož je ale nezávazné, školy se jím řídit mohou, ale nemusí. V této kapitole je popsáno, jak by měl takový zápis vypadat a co by měl obsahovat, vzhledem k *Doporučení k organizaci zápisů*.

Následující kapitola je zaměřena na odklad školní docházky. Tato problematika je v poslední době také veřejně diskutovaná kvůli velkému počtu dětí s odkladem. V souvislosti s tímto problémem jsem se zaměřila i na přípravné třídy a jejich hlavní smysl.

Poslední kapitola teoretické části práce se věnuje vstupu dítěte do školy a prvním měsícům stráveným ve škole. Jelikož tento krok s sebou nese spoustu změn, může na ně každé dítě reagovat jinak a pod stresem z nového prostředí si přivodit i rozmanité zdravotní obtíže.

V praktické části se věnuji pedagogickému výzkumu, který jsem provedla na šesti vybraných základních školách. Použila jsem kvalitativní přístup, výzkumný design vícepřípadové studie. Cílem bylo zjistit, v čem se zápisy na těchto školách liší, jestli se ředitelé při jejich organizaci řídí doporučením MŠMT a jaký je z pohledu ředitelů hlavní smysl zápisu na každé škole. V neposlední řadě jsem chtěla zjistit, jestli může výsledek zápisu ovlivnit přijetí dítěte na danou školu.

Na základě cílů této práce jsem stanovila výzkumné otázky. Odpovědi na výzkumné otázky jsem hledala za použití výzkumných metod, jakými jsou pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Charakteristika výzkumného souboru obsahuje stručné informace o jednotlivých navštívených školách, které jsou však napsány tak, aby nebylo možné školu identifikovat. V další části jsou zhodnoceny a interpretovány sesbírané údaje a data.

1. ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

1.1. Školní zralost a školní připravenost

Školní zralost můžeme charakterizovat jako zdravotní, psychickou a sociální způsobilost dítěte pro školní docházku. Můžeme ji dělit do tří složek: fyzická zralost (tělesná neboli somatická), psychická zralost, sociální a emocionální zralost (jejíž součástí je i pracovní zralost). (Kropáčková, 2012, s. 5)

Školní připravenost je chápána jako „*aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech.*“ (Kropáčková, 2012, s. 6) To znamená v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické. Avšak můžeme říci, že v současné době se oba pojmy (školní zralost a školní připravenost) do jisté míry doplňují a překrývají. (Kropáčková, 2012, s. 6)

Každé dítě je ve věku 5 let pozváno na preventivní pětiletou prohlídku k dětskému lékaři. Ten dítě zhodnotí po stránce psychomotorické. Kromě základního měření, vážení nebo držení těla se lékař zaměří také na orientační zkoušku školní zralosti. Mezi tělesné znaky školní zralosti patří tzv. Filipínská míra. Jedná se o to, zda je nebo není dítě schopné dotknout se pravou rukou levého ucha, přičemž ruku ohne v lokti přes temeno hlavy. Tento ukazatel je velmi jednoduchý, nicméně poměrně spolehlivý, neboť nám říká, jestli došlo ke změně proporcí těla, tedy jestli se dítě nachází v období první tělesné vytáhlosti. (Jucovičová, Žáčková, 2008, s. 7) Kromě Filipínské míry existuje i tzv. Kapalínův index. Ten se zjišťuje poměrem míry a váhy dítěte. Průměrná váha školsky zralého dítěte je 20 kg, výška 120 cm. Po jednoduché matematické operaci ($120:20=6$) získáme ideální věk dítěte pro zahájení povinné školní docházky. Je ale také dobré zdůraznit, že i dítě menšího věku může úspěšně zvládnout školní docházku, protože jeho fyzické předpoklady mohou být ovlivněny dědičností (rodiče dítěte mohou být menšího věku). Je třeba si uvědomit, že ani roční odklad nemusí stačit na to, aby dítě dorostlo. Pokud tedy v jiných oblastech vykazuje známky zralosti, není důvod nenastoupit do školy. (Kropáčková, 2012, s. 10–11) U fyzické zralosti lékař zhodnotí i stav dentice, avšak tento ukazatel není dominantní při posuzování školní

zralosti. Pozornost pediatriů je zaměřena také na změny tělesné stavby - mění se tělesné proporce a prodlužují se končetiny. (Kropáčková, 2008, s. 21) Měli bychom si být vědomi toho, že: „*Zralost není synonymum k inteligenci, a nezralost v předškolním věku není platným měřítkem toho, jestli dítě bude úspěšné v nadcházejících letech školáka.*“ (Scott, 2003, s. 4, přeložila ZZ)

Některé mateřské školy provádějí orientační vyšetření školní zralosti (za přítomnosti pracovníků pedagogicko-psychologické poradny) každoročně u dětí, které dovrší šesti let věku do 31. srpna. Toto vyšetření je krátké, ale může odhalit některá oslabení, která by mohla dítěti zhoršovat jeho prospěch ve škole. Na základě zjištění tohoto oslabení je dále rodičům dítěte doporučeno, aby navštívili poradnu, kde bude dítě podrobněji vyšetřeno. Jedná se například o oslabení v oblasti zrakového vnímání, sluchové paměti nebo koordinaci ruky a oka. (Švancarová, 2016) Pinsloo et. al. uvádí nejčastější příčiny školní nezralosti: pomalé tempo vývoje, vrozený handicap, nevhodné sociální podmínky v rodině a výchovný styl. (Prinsloo, et. al., 2004)

„(...) *přípravenost dítěte pro školní docházku závisí na nejzákladnější ze všech znalostí – na znalosti, jak se učit (...). Patří sem sedm nejzákladnějších aspektů této schopnosti: 1. sebevědomí – dítě by mělo mít pocit, že kontroluje a umí zvládnout své pohyby i chování. 2. zvědavost – pocit, že učení je příjemné, protože se dovíme spoustu nových a zajímavých věcí. 3. schopnost jednat s určitým cílem – schopnost ovlivňovat dění, souvisí s uvědomováním si vlastních schopností. 4. sebeovládání – smysl pro sebekontrolu. 5. schopnost pracovat s ostatními – zda dítě dokáže porozumět ostatním a jak dokáže být vnímáno ostatními. 6. schopnost komunikovat – přání a schopnost si prostřednictvím slov vyměňovat myšlenky, pocity a představy. 7. schopnost spolupracovat.*“ (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 2)

1.2. Nejdůležitější oblasti při posuzování školní zralosti

Bednářová a Šmardová (2010) zmiňují 4 základní oblasti při posuzování školní zralosti: tělesný vývoj a zdravotní stav, úroveň vyspělosti poznávacích funkcí, úroveň práce schopnosti (pracovní předpoklady, návyky), osobnost.

Tělesný vývoj a zdravotní stav

Posouzení tělesného vývoje a zdravotního stavu je v rukou dětského lékaře. Ten může dítě v případě nejasností dále poslat na další neurologická nebo psychologická vyšetření ke specialistům. Lékař také více zvažuje zahájení školní docházky u dětí, u nichž došlo ke komplikacím během prenatálního vývoje nebo porodu.

Poznávací funkce

Do této oblasti řadíme následující schopnosti: vizuomotorika, grafomotorika, řeč, sluchové vnímání, zrakové vnímání, vnímání prostoru, vnímání času, základní matematické představy. U některých dětí se může vyskytnout nezralost třeba jen v jedné oblasti (například grafomotorika). V tomto případě je potřeba dítě různými činnostmi podporovat, aby byla tato oblast rozvíjena. U dětí, které jsou již před šestým rokem věku mimořádně nadané, je možné uvažovat o předčasném nástupu do školy. Ovšem vždy to musí být důkladně posouzeno, protože ne vždy znamená, že dítě, které umí v 5 letech dobře číst a psát, má stejně dobře rozvinutou například i složku sociální dovednosti.

Práceschopnost (pracovní předpoklady, návyky)

U předškoláka očekáváme samostatnost při přechodu z jedné činnosti ke druhé, schopnost záměrné pozornosti na danou činnost, smysl pro zodpovědnost nebo samostatnost při vypracování úkolu. Rodiče by měli u svého dítěte pozorovat zájem o učení, chuť dozvídat se nové věci.

Osobnost (emocionálně-sociální zralost)

Od dítěte se očekává dostatečná míra emocionální stability, je potřeba, aby umělo zvládnout své emoce a bylo odolné vůči frustraci. Předškolák by měl být schopen být po určitý čas bez své rodiny, respektovat cizí autoritu, umět komunikovat a pracovat s vrstevníky a mít osvojená základní pravidla slušného chování. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 2–6)

Bednářová a Šmardová (2010) dále hovoří i o jiných ukazatelích školní zralosti:

Grafomotorika, kresba

Má-li se dítě naučit dobře psát, je také důležité, aby jeho jemná motorika byla na dobré úrovni. Je totiž jedním z kritérií při posuzování školní zralosti. Kresba nám toho o dítěti napoví opravdu hodně – dozvíme se jeho celkovou vývojovou úroveň a úroveň jemné motoriky, emocionalitu dítěte, jeho postoje. To, do jaké míry je grafomotorika předškoláka vyvinuta, významně ovlivňuje jeho budoucí učení se psaní. Oslabená jemná motorika se později projeví v obtížném osvojování tvarů a písmen, neplynulosti tahů při psaní, zvýšeném tlaku na podložku, kolísání velikosti a sklonu písma, sníženou rychlostí psaní a v neposlední řadě větší chybovostí. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 5)

Jedním z důležitých ukazatelů v oblasti grafomotoriky je lateralita (ruky, oka). Lateralita ruky znamená, jakou ruku považuje dítě za dominantní, jakou používá u většiny úkonů. Pokud dítě často střídá ruce, je vhodné navštívit poradenské zařízení. Lateralita oka se zase vyznačuje tím, jaké oko dítě používá, když se dívá například do krasohledu, kukátka nebo do otvoru. V životě dítěte můžeme pozorovat období, kdy upřednostňuje jednu ruku. K upřednostňování té „šikovnější“ ruky dochází kolem 4. roku věku dítěte. *„Pro budoucího prvňáčka je významná dominance ruky a oka z důvodu rozvoje školních dovedností, hlavně čtení a psaní. Je dobré dítě při pochybnostech pozorovat při kreslení a provést s ním orientační zkoušku laterality. Existuje spousta školních pomůcek pro leváky. Úchop psacích potřeb leváků se moc neliší od praváků. Je ale důležité sledovat, zda dítě při psaní správně sedí, zda správně drží psací pomůcky. Jaký má sklon psacího náčiní a jestli má uvolněný úchop. Leváctví není nemoc ani handicap, ale individuální rys.“* (Kropáčková, 2012, s. 15–16) Rozhodně by rodiče nikdy neměli svým dětem přeučovat lateralitu, neboť to může vést k problémům, jako je například koktavost či problémy se psáním.

Řeč

Řeč umožňuje rozvoj myšlení, ovlivňuje kvalitu poznávání a učení. Pro vývoj řeči je důležité také zrakové a sluchové vnímání. Pokud dítě trpí poruchou zraku nebo sluchu, významně to ovlivňuje rozvoj řeči. V předškolním věku je rozvoj řeči ovlivněn převážně rodinou, ve které dítě vyrůstá. Rodiče jsou pro dítě zdrojem porozumění řeči, aktivní slovní zásoby, informací a modelem komunikace. Mezi možné projevy nevyzrálosti řeči můžeme považovat nezáměr o komunikaci, obtíže při porozumění řeči, malou slovní zásobu, užití jednoduchých vět, špatnou výslovnost, nezáměr o čtené pohádky nebo vyprávění. Všechny tyto projevy mohou mít za následek to, že se dítě učí hůře číst a psát, má obtíže při zapamatování si slovosledu vět, špatně chápe text nebo má špatnou gramatiku.

Sluchové vnímání a paměť

Sluch významně ovlivňuje vývoj řeči a tím i myšlení. Před nástupem do školy by mělo být dítě schopno vyslechnout si pohádku a vyprávění. I tato oblast je významně ovlivněna rodinou. V rodině, kde se málo čte, vypráví nebo oboustranně nenaslouchá, se tato oblast rozvíjí jen velmi pomalu. Avšak ve škole je zapotřebí, aby mělo dítě tuto oblast rozvinutou, neboť potřebuje umět naslouchat učiteli a porozumět mu. Pokud je tato oblast oslabena, ve škole se to pak projeví například potížemi při naslouchání instrukcím a pokynům učitele, obtížemi v komunikaci, obtížemi rozlišovat obdobné zvuky, obtížným učením básniček, nedostatky v písemném projevu – chybami v délkách samohlásek, záměnami sykavek, gramatickými chybami. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 31-32)

Zrakové vnímání a paměť

„Dobré zrakové vnímání je předpokladem mimo jiné k úspěšnému zvládnutí čtení a psaní písmen, slabik, slov, číslic a čísel.“ (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 37) Nevyzrálá zraková diferenciací se může projevit tím, že dítě považuje podobné předměty za stejné, nebo zrcadlením písmen. Zaměnění písmena lišící se detailem, například písmena m, n, k a číslice 3, 9, 4, 7. V předškolním věku se dítě učí pozorovat obrázky zleva doprava. Záměrné vedení očních pohybů zleva doprava je důležité pro čtení, psaní i počítání. Mezi položky sledované v oblasti zrakového vnímání můžeme zařadit to, zda dítě pojmenuje různé tvary a odstíny barev, zda vyhledá tvar v pozadí, poskládá obrázek z několika částí nebo doplní chybějící části v obrázku.

Vnímání prostoru

Významnou roli při utváření představ o prostoru hraje motorika, hmat, zrak, sluch, posléze řeč. Pokud má dítě oslabené vnímání prostoru, může se to projevit obtížnou orientací, potížemi při psaní, špatnou orientací v notových zápisech nebo mapách, potížemi ve sportu. Dítě by před vstupem do školy mělo znát pojmy vpravo, vlevo, nahoře, dole, vpředu, vzadu, první, poslední, předposlední, uprostřed. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 39-44)

Vnímání času

Pokud dítě umí vnímat čas, usnadní mu to hospodaření s časem při učení a celkové organizaci práce. „*Vnímání času a jeho posloupnosti je důležité i pro vnímání pořadí číslic v čísle, pořadí písmen, pro učení se abecedě, násobilce, zkratka všude tam, kde je zapotřebí uvědomovat si a zachovávat sled pořadí.*“ (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 45)

Základní matematické představy

Jedním z důležitých předpokladů k osvojení matematických dovedností ve škole patří rozvinutá hrubá a jemná motorika. Manipulace s předměty umožňuje lepší vnímání velikosti, hmotnosti, tvaru, množství. Neméně důležitá je také prostorová orientace. Pokud dítě zná pojmy jako vpředu, vzadu, prostřední, vpravo, vlevo atd., je to jedno z východisek pro pozdější porozumění aritmetice a geometrii. Pokud dítě nemá vyzrálé matematické schopnosti a dovednosti, projevuje se to obtížným chápáním pojmů, neschopností oprostit se od odpočítávání předmětů s pomocí prstů, obtížným a nepřesným určením počtu. Takové dítě pak má ve škole problémy s chápáním pojmu přirozeného čísla, není schopné řešit slovní úlohy a celkově mu nejde zápis a čtení čísel. Před vstupem do školy tedy u dítěte sledujeme, zda je schopno rozlišit pojmy méně, více, stejně, zda seřadí prvky podle velikosti, pozná základní tvary (kruh, čtverec, trojúhelník, obdélník). (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 49-50)

Sociální dovednosti

První sociální vztahy dítě navazuje v rodině, posléze v mateřské škole, která má také nezastupitelnou roli v životě dítěte. V emocionálním a sociálním vývoji dětí mohou být rozdíly, neboť se na nich podílejí různé faktory. Každé dítě pochází z jiných sociokulturních a ekonomických podmínek. Je ovlivněno také výchovným stylem nebo strukturou rodiny. Dítě se sníženými sociálními dovednostmi si hůře hledá kamarády, hůře se uplatňuje

a prosazuje ve skupině, může mít pocit méněcennosti nebo být dokonce terčem šikany. Významné je i aktivní zapojování se dítěte do společných činností, řada dětí navštěvuje různé zájmové kroužky. Dítě by se již mělo umět podřídit požadavkům na ně kladeným. Důležitá je i schopnost navazovat kontakty dětí s jejich vrstevníky, rozvíjet schopnost vzájemné spolupráce a pomoci při různých činnostech, dodržovat pravidla kolektivního chování. (Nováková, 2014, s. 7)

Zahájení školní docházky je pro dítě náročné z hlediska sociálních dovedností a adaptačních schopností, protože na dítě klade poměrně velké nároky. Dítě musí zvládnout odloučení od rodičů a obejít se bez nich po delší dobu, musí se naučit orientovat se v novém prostředí, které představuje budova školy a ulice, dítě se snaží hledat si své místo v novém kolektivu plném vrstevníků a spolupracovat s nimi, učí se být mnohem samostatnější, než tomu bylo doposud, musí si zvyknout a přijmout novou výchovnou autoritu. (Bednářová, Šmardová 2010, s. 51)

Práceschopnost, pozornost

Podle Bednářové a Šmardové (2010) je důležité, aby dítě dokázalo klidně sedět v lavici pokud možno celých 45 minut, aby věnovalo pozornost učiteli, sledovalo jeho výklad a nenechalo se rozptylovat okolními rušivými podněty. Dítě, které je po této stránce nevyzrálé, má následkem toho výukové i výchovné obtíže. V hodině zlobí, ruší, pracuje nesystematicky, vyučování je pro něj vyčerpávající, ztrácí motivaci.

Sebeobsluha, samostatnost

Pokud dítě zvládá běžné dovednosti v oblasti hygieny, oblékání nebo stolování, značně mu to usnadní vstup do školy, kde se takové dovednosti očekávají. Dítě by nemělo mít problém s použitím WC (aniž by k tomu bylo vybízeno, kontrolováno), zvládá úkony spojené s oblékáním (pozná své oblečení, obleče se) a stolováním (nachystá věci, chová se u jídla slušně, je schopno jíst příborem, sklídí použité nádoby). Pokud dítě není v této oblasti dostatečně vyzrálé, může to pro něj znamenat velké komplikace ve škole. Očekává pomoc, kterou ale nedostane (například při použití WC), nezvládá situaci v šatně nebo jídelně, setkává se s posměchem ostatních dětí, které tuto nevyzrálou již překonaly. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 53-55).

Pohled na tyto ukazatele školní zralosti se do velké míry slučuje s tzv. *Desaterem pro rodiče dětí předškolního věku* (2012), dále jen *Desatero*. Vydalo ho *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* a jsou zde vytyčeny základní požadavky na děti předškolního věku, které by mohly být nápomocny rodičům budoucích prvňáčků. V tomto dokumentu jsou zachyceny jak výchovné, tak i vzdělávací předpoklady:

1. Dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vespělé, schopné vědomě ovládat své tělo a být samostatné v sebeobsluze.

2. Dítě by mělo být citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování.

3. Dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikační dovednosti.

4. Dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou orientaci.

5. Dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy.

6. Dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech.

7. Dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit.

8. Dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině.

9. Dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevovat tvořivost.

10. Dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě. (*Desatero pro rodiče dětí předškolního věku*, 2012)

1.3. Předškolní vzdělávání

V *Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání* (2004) se uvádí, že většina toho, co dítě prožije v prvních letech života, se v jeho životě zhodnotí a najde své uplatnění. Jedním z hlavních úkolů mateřské školy je, aby usnadňovala dítěti jeho další vzdělávací cestu. To znamená rozvíjet osobnost dítěte, podporovat ho po stránce fyzické i psychické, motivovat ho k dalšímu poznávání a učení a předkládat mu normy a hodnoty potřebné pro budoucí život. Mateřská škola má nezastupitelnou úlohu v životě každého jedince. „*Důležitým úkolem předškolního vzdělávání je vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení, resp. k takové úrovni, která je pro dítě individuálně dosažitelná.*“ (RVP PV, 2004)

Ministerstvo školství vypracovalo *Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020* (2014), kde je stanoven rozvoj týkající se školství. Jsou zde vytyčeny cíle, kterých by se mělo v budoucnu dosáhnout. Mezi tyto cíle patří zavedení posledního roku předškolního vzdělávání jako povinného, včasná diagnostika potíží dítěte v průběhu předškolního období (díky spolupráci mezi rodiči, pedagogy a lékaři), zvyšování kapacity mateřských škol, aby každé dítě mohlo být přijato do MŠ. „*V následujících letech budou rozvíjena opatření s cílem: eliminovat odklady školní docházky, resp. je povolovat pouze ve výjimečných případech a provázet je se systémem přípravných tříd. V dvouletých intervalech bude ministerstvo předkládat vládě pro informaci vyhodnocení pokroku při naplňování Strategie, první hodnoticí zpráva bude vládě předložena do 31. 8. 2016.*“ (Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, 2014) Aktuálně schvalovaná novela školského zákona obsahuje povinný rok předškolního vzdělávání, který by se týkal všech dětí od 5 let. „*Dítě bude mít podle návrhu novely školského zákona nárok na místo ve „spádové mateřské školce“ podle místa svého trvalého bydliště, pokud jeho zákonný zástupce nezvolí školku jinou. Zápis k předškolnímu vzdělávání má být od 15. do 31. května předchozího školního roku.*“ (Kopecký, 2015) Povinný rok v mateřské škole by měl podle navrhovatele bývalého ministra Chládky zamezit odkladům školní docházky. (Kopecký, 2015) Povinná docházka do mateřské školy by se týkala už pětiletých dětí a platit by měla od školního roku 2016/2017. Podle nového zákona by navíc mateřské školy nesměly

odmítnout žádné dítě starší tří let. „*V současnosti mají rodiče zajištěný právě jen poslední předškolní ročník školky - mnohde se tak o místa vede tuhý boj.*“ (Kopecký, 2015) Nová ministryně školství Kateřina Valachová si od zavedení povinného posledního roku mateřské školy slibuje, že se sníží počet odkladů,lepší se adaptace dětí při přechodu z mateřské školy do školy základní alepší se sociální nerovnosti mezi dětmi. (ČTK, 2015)

Povinná předškolní docházka v délce 1–2 let je v deseti členských zemích Evropské unie: v Bulharsku, Chorvatsku, Řecku, Lotyšsku, Lucembursku, Maďarsku, Rakousku, Polsku, Švýcarsku a na Kypru. V Německu mají děti od 3 let zákonem dané právo na možnost vzdělávání se v předškolním zařízení. Docházka je obvykle nepovinná. Povinná je pouze tehdy, pokud dítě neumí dostatečně mluvit německy a tato docházka mu v osvojování jazyka pomůže. (Hůle et al., 2015)

Kropáčková (2012) je názoru, že děti, které navštěvují mateřskou školu, mají určitou výhodu oproti těm, jež žádné předškolní zařízení nenavštěvují. Bývají totiž lépe připraveny na řešení běžných situací v dětské skupině, učí se respektovat pravidla této skupiny, lépe se adaptují na školní prostředí a bez větších potíží se dokážou přizpůsobit i režimu dne ve škole. Mateřská škola by měla být místem, které podporuje aktivní a radostné dětství, ne místem, kde se z dítěte předčasně stane školák. Mateřské školy se významně podílejí na přípravě dítěte k zahájení povinné školní docházky tím, že posilují výchovnou funkci rodiny a přirozeně kultivují dítě ve všech oblastech. (Kropáčková, 2012, s. 42)

Mateřská škola je jedním z prvních míst, kdy je dítě odděleno na určitou dobu od rodičů a setkává se zde s velkým množstvím vrstevníků pocházejících z různého prostředí. V neposlední řadě je mateřská škola místem, kde dítě dostává pokyny a je vychováváno někým jiným, než jsou jeho rodiče. (What Do We Mean By School Readiness?)

Podle Klégrové (2003) každá mateřská škola do svého programu cíleně zařazuje i předškolní přípravu. Jedná se však o nenásilné vedení dětí. Patří sem například činnost kreslení a vše s tím spojené (volná kresba, vybarvování, obtahování, dokreslování). Učitelky kladou důraz i na rozvoj myšlení, rozšiřování slovní zásoby a způsob vyjadřování. Jelikož dítě znáji velmi dobře, ví, jak se projevuje ve skupině dětí, které činnosti ho zajímají, jaké je jeho pracovní tempo, kdy se unaví. Pedagog v MŠ je také schopen posoudit, jak je dítě ve srovnání s ostatními dětmi šikovné v jemné a hrubé motorice. Učitel z mateřské školy by měl rodiče dítěte upozornit na případné projevy nezralosti u jejich dítěte a doporučit vhodnou pedagogicko-psychologickou poradnu, kde se mohou odborně poradit s psychologem.

(Klégrová, 2003, s. 42-43) Rodiče, ale i učitelé v mateřské škole by měli upozorovat, jestli si dítě všímá detailů a rozdílů, zda přešlo k obecnému myšlení nebo jestli už začíná logicky uvažovat. Učitelka z mateřských škol má možnost posoudit zralost konkrétního dítěte, neboť s ním tráví hodně času, provádí průběžné pedagogické diagnostiky a může ho srovnávat s ostatními dětmi. K posouzení školní zralosti využívá různé metody, například pozorování, rozhovor, rozbor práce dítěte, analýzu hry. Pokud učitelka MŠ odhalí nějaké závažnější problémy, měla by je rodičům sdělit a doporučit jim návštěvu specializovaného odborníka (psycholog, logoped). Na základě vyšetření odborníkem potom vznikne plán, jak s dítětem pracovat, aby se problémy eliminovaly. (Kropáčková, 2008, s. 37)

Mateřská škola by sice měla připravovat dítě na vstup do školy, ale zároveň by měla akceptovat dětství, volnou hru nebo prožitkové učení. „(...) *obě instituce proto musí koordinovat své požadavky tak, aby mezi nimi existovala jasná návaznost, aby se některé dovednosti získané v mateřské škole přechodem do základní školy neztrácely a aby naopak mateřská škola připravovala na faktické požadavky školy.*“ (Ležalová, 2012, s. 12)

Pedagogické průzkumy ukázaly pozitivní vliv předškolní výchovy na další rozvoj dítěte. Počet dětí, které nenavštěvují mateřskou školu, se pomalu zvyšuje a mnozí rodiče se snaží své děti učit to, čemu by je učily učitelky v mateřské škole. Občas k tomu ale využívají nevhodné způsoby, takže dítě může v některé oblasti ztratit zájem se vzdělávat a rozvíjet. (Kropáčková, 2008, s. 41) Institucionální předškolní vzdělávání doplňuje výchovné působení rodiny. Dítě tak v MŠ získává sociální zkušenosti. „*Předností institucionalizovaného předškolního vzdělávání je odborné vedení dětí a cílevědomé vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání. V případě potřeby zde dochází ke kompenzaci nedostatků a uspokojování potřeb dítěte i v jeho rozvojové stimulaci. U znevýhodněných dětí jde o pomoc při vyrovnávání rozdílů a při zlepšování jejich životních a vzdělávacích šancí.*“ (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha, 2001)

Mateřské školy mají vytvořeny školní vzdělávací programy podle *Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání*. Mateřskou školu navštěvují zpravidla děti ve věku tři až šest let. Přednostně jsou přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. V současné době jsou ale mateřské školy přeplněny a bývá problém dítě umístit. Pokud ředitel mateřské školy nemůže z kapacitních důvodů přijmout dítě ani v posledním roce před zahájením školní docházky, musí se obec, v níž má dítě trvalý pobyt,

postarat o zařazení dítěte do jiné mateřské školy. Cílem předškolního vzdělávání není jen to, aby se dítě naučilo číst a psát, aby tak bylo lépe připravené na školu. Cílem je zajistit dítěti harmonický rozvoj schopností, které umožní, aby jednou ve škole bylo úspěšné, až se bude učit číst a psát. (Kutálková, 2014, s. 11) „*Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.*“ (RVP PV, 2004)

Některé mateřské školy úzce spolupracují se základními školami. Rodiče tak mají možnost seznámit se s podmínkami konkrétních základních škol a získat důležité informace (termín dne otevřených dveří a zápisu do prvních tříd, kontakty na ZŠ, organizace a průběh zápisu, zaměření školy a její ŠVP, výuka cizích jazyků, dostupnost školy). (Kropáčková 2008, s. 64) Beníšková (2007) dále poukazuje na několik kritérií, které by rodiče při výběru školy měli brát v úvahu. Jednak sem patří vzdálenost školy od bydliště, způsob dopravy do školy, přítomnost známých dětí ve třídě, druh školy (alternativní či klasická, soukromá či státní), pověst školy, vybavení školy, učitelský sbor, nabídka zájmových kroužků, způsob hodnocení žáků, přítomnost psychologa na škole nebo spolupráce školy se zahraničními školami (výměnné pobyty apod.). (Beníšková 2007, s. 11)

2. ZÁPIS DO PRVNÍ TŘÍDY

2.1. Průběh zápisu

Děti jsou do základní školy přijímány během tzv. zápisu. Zápis do školy je obvykle prvním seznámením s prostředím školy a s jejími pedagogy. Tento den hodně prožívají nejen děti, ale i jejich rodiče, kteří se mnohdy bojí víc než jejich děti. Zápis je důležitý i z toho hlediska, jaký dojem udělá škola na budoucího prvňáčka. Po zápisu do školy může být dítě nadšené nebo naopak zklamané a může se obávat vstupu do školy. Zápis je předběžný krok k začínající nové etapě života dítěte. Když se z dítěte navštěvujícího mateřskou školu stane školák, nezmění se život jen jemu, ale i celé rodině. Rodiče by měli k nástupu dítěte do školy přistupovat věcně a dát mu najevo, že ze školy nemusí mít obavy. (Nováková, 2014, s. 12–13)

Většina dětí vstupuje do školy ve věku šesti let. Přibližně jedna čtvrtina dětí dostane odklad školní docházky, takže nastoupí až v sedmi letech. Velmi ojediněle se můžeme setkat s nástupem dítěte ve věku pěti let, což ale představuje necelé jedno procento. Psychologové poukazují na to, že předčasný nástup do školy může negativně ovlivnit sebepojetí žáka, mohou se vyskytnout výchovné problémy, které jsou završeny psychosociálními problémy (strach ze školy, nechutenství). (Kropáčková, 2008, s. 27) „*Urychlit nástup do školy o pár měsíců je vhodné, když se dítě jeví opravdu po všech stránkách zralé na vstup do školy (intelekt, sociální zralost, pracovní zralost, přiměřeně vyvinutá jemná motorika atp.). V každém případě je ale vhodné vyšetření školní zralosti, aby se zajistilo, že dřívější nástup do školy dítěti víc prospěje, než uškodí.*“ (Beníšková, 2007, s. 30) Václav Mertin (2004) poukazuje na to, že z vysokého počtu odkladů plyne také to, že vstup pětiletých dětí do školy by neměl být příliš častým jevem. V tomto věku má například dvouletý rozdíl ve věku větší význam, než je tomu například v dospělosti. Požádá-li zákonný zástupce dítěte o předčasný nástup do školy, musí být dostatečně posouzena jeho tělesná i duševní vyspělost. Je také potřeba doložit vyjádření školského poradenského zařízení, respektive i dětského lékaře, že je dítě způsobilé nastoupit do školy předčasně. (Školský zákon č. 561/2004, Sb.)

Cílem zápisu je bližší poznání dítěte a zvážení, zda jeho vývojová úroveň stačí pro vstup do školy. Toto je zásadní moment zápisu, protože rodiče dítěte, které nenavštěvovalo mateřskou školu, obvykle nemají srovnání s ostatními dětmi a těžko se jim samotným posuzuje zralost jejich dítěte. Ačkoliv na každé škole probíhá zápis jinak, neměl by nikdy chybět rozhovor učitele s dítětem, při kterém si učitel udělá představu o tom, jak je dítě vyzrálé v řeči, zda je schopno logicky odpovídat na otázky, zda umí přednést básničku či písničku, jestli se umí představit a říct, kde bydlí, popřípadě jestli umí odpovědět na otázky týkající se jeho rodiny. Veškeré zjištěné poznatky učitel zapisuje a měl by zaznamenat i nedostatky a poruchy řeči (například koktavost). Během zápisu učitel při kresbě postavy sleduje, zda má dítě vyhrazenou laterálnítu, zda správně drží tužku, jestli postavě nechybí důležité části. V neposlední řadě si má učitel všimnout soustředěnosti dítěte a orientace v prostoru. (Tomanová, 2015) Novinkou jsou pak zápisy, při kterých se využívá interaktivní tabule nebo dokonce jednoduchý počítačový program. Mnoho ZŠ realizuje zápis formou jakýchsi stanovišť po celé budově školy. Rodiče nebo spolužáci z vyšších ročníků pak mohou provádět dítě jednotlivými stanovišti. *„Některé základní školy se v den zápisu změní třeba v pohádkové říše a místo učitelů oslovují děti s rodiči na jednotlivých stanovištích pohádkové bytosti - převlečení učitelé. Děti procházejí pohádkovým lesem a snaží se plnit jednotlivé úkoly na stanovištích, aby získaly poklad nebo vysvobodily zakletou princeznu.“* (Kropáčková, 2008, s. 71) Česká školní inspekce provedla ve školním roce 2013/2014 šetření, při kterém zjistila následující: *„V průběhu zápisu většina škol (v intervalu 97,6 % až 99 %) nejčastěji formou hry zjišťovala kvalitu výslovnosti, rozpoznávání barev, rozlišování velikostí a jednoduchých tvarů, správný úchop tužky, pravolevou orientaci. ČŠI zjistila, že v 18,6 % hodnocených škol stále přetrvává využívání standardizovaných testů školní zralosti, 69,7 % škol si tvoří vlastní testy. Z rozhovorů s učiteli prvních ročníků rovněž vyplynulo, že děti, které nedocházely do MŠ, jsou většinou znevýhodněny při nástupu do 1. ročníku. Nejpatrnější je to u dětí, které pocházejí z málo podnětného rodinného prostředí. Učitelé 1. ročníků uvádějí, že chybějící praktické zkušenosti ze života v dětském kolektivu, sociální nezralost (63,5 % učitelů), problémy s udržení pozornosti (67,2 % učitelů), minimální slovní zásoba a nesamostatnost (49,5 % učitelů) jsou hlavními příčinami jejich slabého prospěchu v 1. ročníku.“* (Zatloukal et al., 2014)

Učitelky během zápisu sledují mnoho ukazatelů školní zralosti - jak dítě komunikuje

(slovní zásoba a výslovnost), zda se soustředí, jak drží tužku nebo jaká je úroveň jeho rozumových schopností. Dříve děti u zápisu často neuměly vyslovovat hlásky „r“ a „ř“, dnes je bohužel problematických hlásek, které děti neumí dobře vyslovit, více. Rodiče by přitom neměli nechávat návštěvu logopeda až na poslední předškolní rok. Důležité pro rozvoj řeči je také pravidelné čtení knížek dětem.

Během zápisu mohou rodiče své děti z dálky pozorovat, povídat si s jinou učitelkou, popřípadě vyplňovat požadované formuláře. Některé základní školy si k zápisům zvou i odborníky z pedagogicko-psychologických poraden, učitelky z mateřských škol či výchovné poradce. Na závěr zápisu děti obvykle dostanou drobný dárek na památku a pamětní list.

V některých školách jsou u zápisu pouze ty učitelky či učitelé, kteří v následujícím školním roce budou učit budoucí prvňáky. Často se ale u zápisu střídají i učitelky a učitelé z celého prvního stupně. Obvykle to záleží na množství dětí, které se k zápisu dostaví. (Kropáčková, 2008, s. 72-73)

Některé školy povolují přítomnost rodičů u zápisu, jiné si to nepřejí. Důvody pro nepřítomnost rodičů jsou hlavně ty, aby se dítě mohlo projevit, že je dostatečně samostatné a sociálně zralé a tím nebyl ovlivněn výsledek posouzení jeho zralosti. Pokud jsou rodiče přítomni, do zápisu by neměli zasahovat. Při zápisech je také možné, že se zde vyskytují učitelé z mateřských škol nebo psychologové z pedagogicko-psychologické poradny. (Kropáčková, 2008, s. 65) Čekání rodičů ve frontách patří mezi negativní jev současné doby spojený se zápisem. Hlavním důvodem tohoto jevu je pomalá reakce státu a obcí na populačně silné ročníky dětí. Dalším důvodem jsou rodiče, kteří nevěří v kvalitu školy poblíž jejich bydliště, a proto hledají „lepší“ školu pro své děti. Rodičům to nemůžeme mít za zlé, že chtějí pro své děti to nejlepší. Zamyslet by se nad tím ale měly obce, které by se měly soustředit na kvalitu ve vzdělávání, neboť se jedná o veřejnou službu. Pokud se zvýší kvalita všech základních škol, můžeme snad očekávat, že se zmenší rozdíly mezi jednotlivými školami a naplní se tak rovný přístup ke vzdělání. (Šabatová, 2016)

V České republice si rodiče do roku 1989 školu vybírat nemohli a dítě museli zapsat do spádové školy. Po roce 1989 se tendence k větší liberalizaci ve všech oblastech života projevila i v oblasti vzdělávání. V současné době může rodič přihlásit své dítě prakticky do kterékoliv školy, ne pouze do spádové. Vždy ale záleží na konkrétním řediteli, zda požadavku rodičů vyhoví. Rodiče ale často nedávají své děti do nejbližší školy. Jsou ochotni je vozit i desítky kilometrů, pokud jsou přesvědčeni, že je tato škola pro jejich potomky

nejvhodnější. Mnohdy si ale neuvědomují, že pokud dítě navštěvuje školu výrazně vzdálenou od svého bydliště, ochuzují jej o to, aby se se svými spolužáky stýkalo také mimo školu (například na hřišti). Velkou roli hraje pověst školy, úroveň vzdělávání, velikost školy nebo přístup učitelů. Základní školy pořádají dny otevřených dveří, což může rodičům pomoci při výběru školy. (Simonová, 2015) Zhruba 17 % rodičů se při výběru školy poohlíží po škole se speciálním zaměřením, nejčastěji se jedná o školu s rozšířenou výukou cizích jazyků. (Straková, Simonová, 2015) „*V posledních letech se často setkáváme se zprávami o tom, že rodiče ve snaze zapsat dítě do vybrané školy podstupují nemalé oběti v podobě čekání ve frontách u zápisu od časných ranních hodin. Máme tedy řadu důvodů se domnívat, že volba školy hraje v životě rodin čím dál tím větší roli.*“ (Straková, Simonová, 2015) Nejdůležitějším aspektem při rozhodování, kterou školu vyberou rodiče pro své dítě, patří přátelská atmosféra školy a příjemní učitelé. Na druhém místě je to ochota učitelů individualizovat výuku a na třetím místě hraje roli prestiž školy a její dobrá pověst. „*Výběru školy věnují rodiče velkou péči: více než polovina rodičů navštívila alespoň jednu školu, třetina rodičů se obrátila se svými otázkami na zaměstnance školy, další se aktivně doptávali u rodičů stejně starých dětí. Při výběru školy byli aktivnější rodiče, kteří vnímali své dítě jako znevýhodněné. Primární motivací výběru je snaha zajistit, aby ve škole byli k dítěti vlídní a vycházeli vstříc jeho potřebám. Tato motivace převládá nad snahou zajistit dítěti co nejvyšší vzdělání.*“ (Tisková zpráva k výsledkům výzkumu přechodu dětí z mateřské školy do 1. třídy základní školy, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání PedF UK, 2014)

Rodiče jsou ze zákona povinni přihlásit své dítě k povinné školní docházce, což je vymezeno školským zákonem č. 561/2004 Sb. Musí tak učinit mezi 15. lednem a 15. únorem kalendářního roku, ve kterém má dítě nastoupit do školy. Od roku 2017 se začnou konat zápisy v době od 1. do 30. dubna, nikoliv v období leden/únor, jako je tomu doposud. Díky tomuto kroku by se mohl snížit počet odkladů školní docházky. (Šťásková, 2016)

Pokud je dítě přijato do jiné školy než spádové, musí ředitel této školy oznámit přijetí dítěte řediteli spádové školy, a to nejpozději do konce března kalendářního roku, v němž má dítě nastoupit do školy. Ředitel spádové školy je povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu. (Školský zákon č. 561/2004, Sb.) Pokud je kapacita školy nedostatečná i pro děti ze spádové oblasti, o přijetí rozhoduje los. (Šťásková, 2016)

Ombudsmanka České republiky Anna Šabatová tvrdí, že hlavním úkolem zápisu není

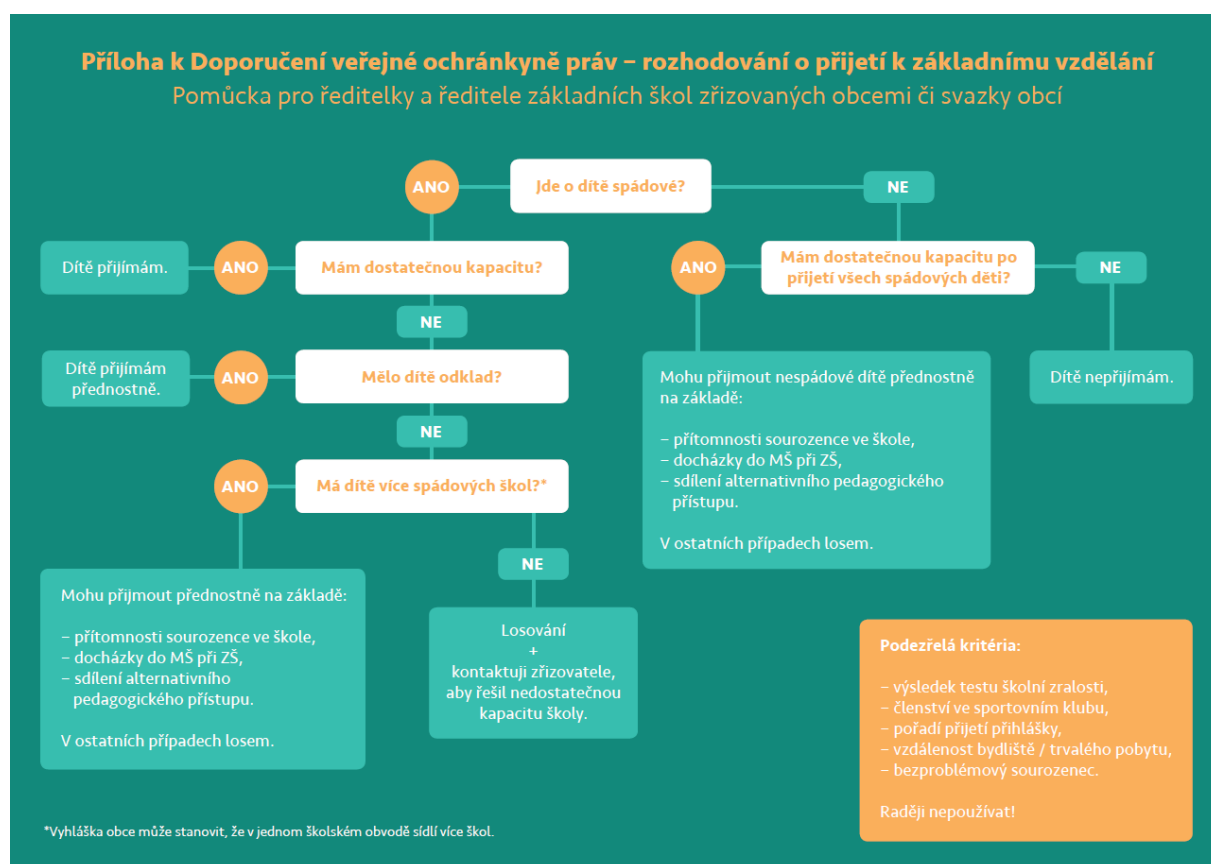
posouzení školní zralosti dítěte, ale posílení jeho motivace. „Na základě podnětů rodičů, kteří se v minulém roce na ombudsmanku obrátili, se však bohužel ukazuje, že některé základní školy využívají bodový výsledek takového ověřování jako podklad pro rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí dítěte na základní školu. Jinými slovy, vybírají si jen ty nejúspěšnější děti.“ (Práva rodičů při zápisech dětí na základní školy, 2016) V takovémto případě se jedná o nezákonný postup a rodiče by se mu měli bránit. Na základní školy totiž nelze pořádat žádnou variantu přijímacích zkoušek, jako je tomu například u středních škol. Hlavním rozdílem je skutečnost, že základní vzdělání je pro většinu dětí žijících v České republice povinné a stát jim musí garantovat místo ve škole. Obecně platí, že ověření školní zralosti by vždy mělo mít spíše motivační charakter pro dítě a doporučující charakter pro rodiče. Průběh zápisu k základnímu vzdělávání zákon nijak neupravuje. Ombudsmanka považuje za vhodné, pokud škola poskytne rodiči objektivní zpětnou vazbu o schopnostech, dovednostech a znalostech dítěte a připojí doporučení pro další přípravu na školní docházku. (Šabatová, 2016) Zápis může jen velmi orientačně odpovědět na otázku, zda je dítě dostatečně zralé pro vstup do školy. (Mertin, 2015, s. 116)

Zákon ukládá rodičům povinnost přihlásit dítě k zápisu, nestanovuje však dítěti povinnost zúčastnit se daného zápisu. Využití testu školní zralosti jako kritéria pro rozhodování však účast dítěte nejenom předpokládá, ale také vyžaduje. Škola tak tímto jednáním dítěti ukládá povinnost nad rámec zákona. Šabatová (2016) se domnívá, že pokud školy přijímají pouze děti, které lépe uspěly v testu školní zralosti, postupují v rozporu se školským zákonem. Jedná se o praxi zcela běžnou v případě středního či vysokého školství. Za nepřijatelnou ji však musíme označit u základního vzdělávání. Oproti jiným typům škol mají základní školy vymezeny obvody, které spádovým dětem zaručují právo na přednostní přijetí.

V roce 2016 vydala Anna Šabatová tzv. *Doporučení veřejné ochránkyně práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k povinné školní docházce*. Toto doporučení vzniklo na základě velkého množství dotazů a podnětů od rodičů. Doporučení je určeno především ředitelům základních škol a obsahuje návod pro posouzení dílčích kritérií a pro vedení správního řízení o (ne)přijetí k základnímu vzdělávání. Podle ní by se při dodržení tohoto doporučení mohly obě strany vyhnout zbytečným stresovým situacím nebo případným sporům. Je zde napsáno, že ředitelé nesmí přijímat děti nespádové na úkor spádových, neboť by došlo k porušování školského zákona. Dále je zde důležitý bod, a to ten,

aby ředitelé nepodmiňovali přijetí dítěte výsledkem testu školní zralosti, protože zápis není přijímací zkouška. Pokud není možné vybrat děti ze spádových oblastí, protože jejich počet převyšuje počet přijímaných, pak nastává losování, které je spravedlivým krokem.

Následující tabulka slouží jako pomůcka pro ředitele základních škol a týká se kritérií pro přijetí dětí do prvního ročníku:

Zdroj: Doporučení ochránčyně k zápisům do základních škol, 2016

MŠMT vydalo v roce 2014 *Doporučení k organizaci zápisů k povinné školní docházce*. Jeho záměrem je poradit učitelům, jak sjednotit časový, obsahový a organizační rozsah zápisu. Cílem tohoto dokumentu je doporučení optimálního průběhu zápisu do první třídy, s přihlédnutím k tomu, aby děti nebyly přetěžovány. Ve výsledku by mělo dojít k celkovému zlepšení průběhu zápisů a možnému snížení odkladů školní docházky.

Podle MŠMT (2014) není účast dítěte u zápisu nutná, ale jeho účast se doporučuje, aby mohlo dojít k vzájemnému seznámení dětí a pedagogů. Průběh zápisu k povinné školní

docházce lze rozdělit na dvě části: a) formální část, při které zákonný zástupce předá požadované údaje dané školským zákonem a požádá o zápis dítěte k plnění povinné školní docházky, b) motivační část, při které kromě motivace dítěte pro školní docházku dochází také k orientačnímu posouzení jeho školní připravenosti. Zaměříme-li se na formální část zápisu, je potřeba, aby při podávání žádosti o přijetí k povinné školní docházce zákonný zástupce dítěte uvedl následující údaje: jméno a příjmení dítěte, datum narození, místo trvalého bydliště. Dále je doporučeno, aby zákonný zástupce uvedl informace o předchozím vzdělávání, státní občanství, údaje o případném zdravotním postižení, údaje o zdravotní způsobilosti a o zdravotních obtížích, které by mohly mít vliv na vzdělávání, informace o zákonném zástupci (jméno, adresa, telefon). Škola má zase poskytnout zákonnému zástupci informace o vyučovacím jazyku, o možnosti udělení odkladu školní docházky, o možnosti vyrovnat nerovnoměrnosti vývoje dítěte docházkou do mateřské školy či přípravné třídy, o možnosti individuální pomoci pro přípravu dítěte pocházejícího z odlišného jazykového či sociálně znevýhodněného prostředí. Cílem motivační části zápisu je motivovat dítě pro školní docházku, představit mu školu jako příjemné prostředí, kterého se nemusí obávat. Během této části zápisu pedagog zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností dítěte. Děje se tak obvykle formou hry nebo rozhovoru. Obecně je doporučeno, aby celková délka interakce pedagoga s dítětem nepřesáhla 20 minut. Pokud si však škola připraví i jiné aktivity sledující dovednosti dítěte, může se tato doba zvýšit až na 60 minut. „*Při zápisu nemá být dítě podrobováno diagnostickému testování, neboť to je plně v kompetenci školských poradenských zařízení, odborného lékaře nebo klinického psychologa.*“ (Fryč, 2014, s. 5)

Česká školní inspekce uskutečnila inspekční činnost zaměřenou na kontrolu zápisů dětí do 1. ročníku. Tato inspekce byla provedena v období mezi 15. lednem a 15. únorem 2016 na vybraných školách v České republice (celkem se to týkalo 343 škol). Inspekční činnost byla zaměřena na dodržování povinností ze strany ředitele školy na průběh zápisu a také na to, jaké informace požadují školy od rodičů dětí. Při této inspekční činnosti vycházela Česká školní inspekce z *Doporučení k organizaci zápisů k povinné školní docházce* vydané MŠMT, a dále z *Doporučení veřejné ochránkyně práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k povinné školní docházce*, vydané veřejnou ochránkyní práv Annou Šabatovou. Školský zákon udává povinnost, aby škola přijala prioritně dítě ze spádové oblasti této školy, další kritéria přijetí již zákon neuvádí. Na tato další kritéria se tedy inspekční činnost také zaměřila. Kritéria přijetí stanovilo 67,8 % ředitelů ještě před konáním zápisu.

U ostatních škol nebyla kritéria stanovena, neboť školy měly dostatečnou kapacitu, aby přijaly všechny přihlášené děti. Zaměříme-li se na to, jaká jsou další kritéria přijetí (kromě spádovosti), zjistíme, že se jedná především o vzdělávání staršího sourozence ve škole (75,7 % škol), dále děti po odkladu školní docházky (21,5 %) a vzdálenost školy od bydliště dítěte (17,8 %). V pěti školách bylo zjištěno, že jako kritérium pro přijetí považují i zaměstnání rodiče ve škole (5 škol). Toto kritérium však ČŠI označila za nevhodné a upozornila na to ředitele školy. „*Ve 4 školách bylo kritériem datum (pořadí) přijetí přihlášky, což je v rozporu se zákonem, neboť zákonní zástupci dětí mají pro podávání přihlášek stanoven termín vždy od 15. ledna do 15. února a datum přijetí přihlášky by pak bylo s ohledem na výše uvedené právo nepřipustně omezující.*“ (ČŠI, 2016) U třech škol byla také shledána nevhodná kritéria pro přijetí, jednalo se o neupřednostnění přijetí žáků ze spádové oblasti a dále o snahu, aby bylo rovnoměrné zastoupení dívek a chlapců. Toto kritérium ale bylo shledáno jako diskriminační, nicméně ČŠI si ho všimla ještě před zahájením zápisu, tudíž k diskriminaci nakonec nedošlo. Dále bylo zjištěno, že školy požadují od rodičů vyplnění formulářů, jako je zápisový list do 1. třídy, vyplnění dotazníku pro rodiče nebo dotazníku o zralosti dítěte před vstupem do školy. Většina škol (83,3%) požadovala přítomnost dítěte u zápisu, postupovali tedy dle doporučení MŠMT. Ačkoliv je podle MŠMT nevhodné podrobovat dítě testování školní zralosti psychologem či speciálním pedagogem přímo u zápisu, v 7 školách se toto testování uskutečnilo. Vhodné je u zápisu pouze orientační posouzení úrovně dosažených znalostí a dovedností a ty ověřovat v rámci neformálních aktivit. Téměř ve všech školách probíhal zápis formou plnění zadaných úkolů a rozhovorem učitelů s budoucími prvňáčky. Přibližně dvě třetiny škol realizují zápis formou hry. Ačkoliv by výsledek testování neměl mít vliv na to, zda je dítě přijato nebo ne, v jedné škole byl výsledek testu právě kritériem pro přijetí. ČŠI toto konání označila za nepřipustné. Mezi další zjištěné chyby patří například překročená doporučená doba přímé interakce učitele s dítětem, která by podle MŠMT neměla překročit 20 minut. Ze závěru této inspekční činnosti vyplynulo, že téměř všechny školy (96,0 % škol) postupovaly při organizaci motivační i formální části zápisu podle doporučení MŠMT. (ČŠI, 2016)

3. ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

„Odklad školní docházky je preventivní opatření, které má chránit děti školsky nezralé před selháváním.“ (Klégrová, 2003, s. 31)

Česká republika se dlouhodobě potýká s vysokou mírou odkladů školní docházky. Ve školním roce 2014/2015 byl podíl žáků starších šesti let přijatých do prvního ročníku základních škol z celkové populace sedmiletých dětí okolo 19 %. (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020, 2015) *„Jsme tím atypickou zemí – ve většině zemí OECD a EU odklad povinné školní docházky není možný a děti v určitém věku nastupují do školy.“* (Analytický podklad: Příloha Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020, 2014)

Postoj rodičů k odkladu povinné školní docházky se během posledních 30 let změnil. Dříve rodiče odklad spíše odmítali. Dítě s odkladem bylo považováno za hloupé. Odborníkům dalo práci rodiče přesvědčit, aby s odkladem pro své dítě souhlasili. Dnes je odklad něčím běžným. (Beníšková, 2007, s. 25) Kropáčková (2012) zmiňuje, že mezi nejčastější důvody patří špatný zdravotní stav (po náročné operaci, v případě vážného onemocnění, plánované dlouhodobé hospitalizace nebo velké oslabení imunitního systému), děti slabé, nedostatečně vysoké, často nemocné, se silnými smyslovými vadami. (Kropáčková, 2012, s. 13) O fyzické zralosti rozhoduje dětský lékař. Kropáčková (2008) uvádí mezi hlavními projevy nezralosti dítěte nesamostatnost, neobratnost, nesoustředěnost, izolovanost (dítě nenavazuje kontakt s ostatními dětmi) nebo nápadné odchylky v tělesném a zdravotním stavu či oslabení smyslových a psychických funkcí. (Kropáčková, 2008, s. 34). V neposlední řadě může být na vině rodina, která nedostatečně rozvíjí řečové dovednosti dítěte. Dříve byla téměř „ostuda“, když dítě u zápisu neumělo pořádně mluvit a vyslovovat hlásky, dnes je to na denním pořádku. Rodiče svému dítěti rozumí, i když mluví zkomoleným jazykem. Neuvědomují si však, že ostatní lidé mu zdaleka tak dobře rozumět nemusí. (Šťástkova, 2016)

„Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku. ... O odklad povinné školní docházky musí zákonný zástupce požádat nejpozději do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“ (Školský zákon č. 561/2004, Sb.) Odklad školní docházky může být udělen jen tehdy, pokud je doporučen odborníkem (psycholog, lékař). Žádost o odklad

školní docházky píší rodiče či zákonní zástupci dítěte a podávají ji ředitelství základní školy. Lékař na základě prohlídky píše pouze doporučení k odložení povinné školní docházky. (Kropáčková, 2008, s. 23)

Někteří odborníci soudí, že pokud je dítěti doporučen odklad nástupu do školy, významně mu to prospěje. Jucovičová a Žáčková (2008) tvrdí, že pokud si dítě o rok prodlouží pobyt v mateřské škole, má více času na celkový vývoj a především na zrání centrální nervové soustavy. Určitě není dobré tyto děti během přidaného roku stráveného v mateřské škole nechávat jen tak bez povšimnutí, ale je třeba se jim ve velké míře věnovat. Například je vhodná návštěva pedagogicko-psychologické poradny, která má pro tyto děti speciální kurzy zaměřené na přípravu pro vstup do školy. Také mnohé mateřské školy mají oddělení určená právě pro tyto děti. (Jucovičová, Žáčková, 2008, s. 3-5) Existuje spousta cvičení na rozvoj jednotlivých oblastí určených pro děti s odkladem školní docházky - cvičení zrakového a sluchového vnímání, řeči, slovní zásoby, motoriky. Získaný čas má příznivý vliv zejména tehdy, je-li správně využitován speciálně pedagogickými a psychologickými postupy ve vhodném předškolním zařízení, případně v přípravné třídě. Nejnovější zkušenosti ukazují, že souhrou úprav rodinného prostředí a speciálních výchovně-vzdělávacích postupů lze dojít k překvapivě příznivým výsledkům u dětí, které byly dříve jako „obtížně vychovatelné“ přerazovány do speciálních škol. (Jedlička, 2002, s. 16-18)

Musíme si uvědomit, že odklad školní docházky je závažné rozhodnutí. Pokud se rodiče rozhodnou o odklad u vyžralého dítěte, které se už do školy těší, může to způsobit ztrátu zájmu o školu a o učení. Pokud naopak uspěcháme vstup do školy u nezralého dítěte, je takové dítě ohroženo celkovou neúspěšností. Pokud dítě „promešká“ nejvhodnější čas k zahájení povinné školní docházky, jeho motivace ke vzdělávání může být následující rok mnohem menší. V době odkladu se totiž dítě často naučí číst nebo počítat, a potom se půl roku ve škole nudí, nerozvíjí se jeho myšlení. Ve druhém pololetí mu pak naopak učení nemusí jít tak dobře, jako ostatním dětem, protože promeškalo to, čeho se účastnili jeho spolužáci. (Švancarová, 2016)

„Jestliže byl dítěti povolen odklad povinné školní docházky, není automaticky přijato na následující školní rok, ale zákonný zástupce dítěte musí opět požádat o přijetí k plnění povinné školní docházky od daného školního roku. Může požádat i na jiné škole, než na které žádal původně. Dítě se osobně k zápisu dostavit nemusí.“ (Urban, 2010)

Chlapcům bývá odklad doporučován častěji. Důvodem je pomalejší a nerovnoměrné psychosociální dozrávání, chlapci vyspívají pomaleji než dívky. (Kropáčková, 2008, s. 31) Nejčastějším impulzem pro odklad školní docházky je vlastní rozhodnutí rodičů (38,4 %), doporučení mateřské školy (23,6 %), doporučení z pedagogicko-psychologické poradny (10,6 %). Doporučení u zápisu je rozhodujícím impulzem jen u necelých 10 % rodičů. Mezi dalšími podněty, které stojí v rozhodnutí o odkladu, můžeme nalézt doporučení příbuzných nebo známých, nebo nechuť a strach dítěte. (Tisková zpráva k výsledkům výzkumu přechodu dětí z mateřské školy do 1. třídy základní školy, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání PedF UK, 2014)

Podíváme-li se na to, jak si vede Česká republika v porovnání s jinými evropskými zeměmi, zjistíme, že v počtu odkladů školní docházky významně převyšujeme ostatní státy. Ve školním roce 2011/2012 bylo v České republice 22 % odkladů, oproti tomu na Slovensku jen 7,9 % a ve Finsku pouhých 1,5 % odkladů. (Greger et al., Úskalí a sociální podmíněnost přechodu z mateřské školy do 1. třídy ZŠ, 2014)

3.1. Dodatečný odklad

Jako další možnost se zřídka využívá i tzv. dodatečného odkladu, který má ovšem spoustu rizik. Jedná se o to, že dítě nastoupí do 1. třídy, ale po čase se zjistí, že neprospívá, a je proto vráceno zpět do mateřské školy. Jak píše Verecká (2002), nejčastěji se to stává v případech, kdy dítě nastoupilo do školy nezralé, nebo když má velké problémy s učením. *„Předčasné přijetí do školy u dětí, které jsou už před začátkem školní povinnosti zcela jasně způsobilé pro školu, je jako výjimka právě tak nezbytné, jako oprávněné odložení vstupu do školy u dětí nezpůsobilých. Nízké požadavky jsou totiž právě tak nedostatkem jako nadměrné požadavky.“* (Kořínek, 1974, s. 20)

Dodatečný odklad může dostat i dítě, které nastoupilo po odkladu povinné školní docházky. V případě, že se u dítěte v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní zralost, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce dodatečně odložit začátek docházky. To se týká i dětí, které do prvního ročníku nastoupily po odkladu. (Berka, 2014, s. 8) O dodatečném odkladu rozhodují především rodiče, kterým je na základě rozhovoru s psychologem z pedagogicko-psychologické poradny doporučeno, aby se dítě vrátilo do mateřské školy. To je ovšem možné pouze do poloviny prosince kalendářního roku, v němž dítě nastoupilo do školy. (Verecká, 2002, s. 12) Pokud se

rodiče rozhodnou pro dodatečný odklad, měli by zvážit všechna možná rizika, mezi něž patří především ztráta sebevědomí. Dítě o sobě začne pochybovat, že je neschopné, že je to jeho vina, že se mu ve škole nedaří a před ostatními dětmi se stydí. V mateřské škole se už nemusí cítit dobře, od ostatních dětí se může setkat i s posměchem.

3.2. Přípravné třídy

Dříve mohly přípravné třídy navštěvovat jen děti se sociálním znevýhodněním, nyní je však mohou navštěvovat již všechny děti. Vzdělávací obsah je součástí školního vzdělávacího programu pro základní školy, ale vychází z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. (Kropáčková, 2008, s. 85)

Přípravné třídy se od mateřské školy liší v několika věcech - výuka probíhá přímo v základní škole a děti se snaží dodržovat režim této školy (začátek vyučování, přestávky), k dispozici je družina, tělocvična, jídelna i kroužky. Výuka probíhá od 8 do 12 hodin, klasicky jako ve škole, včetně přestávek. Docházka však není povinná, závisí pouze na rodičích, jak často bude dítě do přípravné třídy docházet. Výhodou přípravných tříd je i to, že sem mohou jít děti s dodatečným odkladem a není to pro ně tolik zahanbující, protože se nevrací do mateřské školy mezi mladší kamarády. Minimální počet dětí v přípravné třídě je sedm, maximální počet je patnáct. Časový rozsah vzdělávání je v rozsahu 18-22 hodin týdně. Zákonný zástupce dítěte může požádat o zařazení dítěte do přípravné třídy. O přijetí rozhoduje ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení. Vzdělávání v přípravné třídě je bezplatné. (Kropáčková, 2008, s. 86)

4. VSTUP DO ŠKOLY

Počet dětí přijatých do prvních ročníků v posledních letech roste. Podle *Českého statistického úřadu* bylo loni (pro školní rok 2015/2016) přijato do prvních ročníků celkem 116 727 dětí. Podíváme-li se na stejné výsledky pro školní rok 2014/2015, zjistíme, že počet přijatých dětí byl obdobný, jednalo se o 117 374 dětí, o rok dříve to bylo 110 773. Pro příklad, ve školním roce 2010/2011 bylo přijato 95 507 dětí. (Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele, 2016)

Povinná školní docházka u nás začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šesti let věku. V zahraničí je věk zahájení povinné školní docházky různý. V Nizozemsku nebo v Anglii začíná v 5 letech, v Dánsku v 6 letech. Od školního roku 2014/2015 i v Polsku v 6 letech (do té doby to bylo až v 7 letech). V Severním Irsku je nejnižší věk zahájení povinné školní docházky v Evropě, a to ve čtyřech letech. Před rokem 1989 se nastupovalo do povinného vzdělávání až v 5 letech, nicméně na 4 roky to bylo změněno proto, aby měly děti více užitku z celkových 12 let povinné školní docházky. (Compulsory age of starting school in European countries, 2013)

„Dítě stráví v základní škole více než 3000 hodin. Za tu dobu se má naučit číst, psát a počítat. Má zvládnout i samostatné učení. Musí se naučit, jak jednat a vycházet s lidmi. A mělo by si osvojit základní znalosti odborné, hudební, z oboru umění, ze sportu i náboženství. Docela pěkná kupička, kterou musí malý Honzík zvládnout, aby se později mohl velký Jan dále učit!“ (Keller, Thewaltová, 1994, s. 5) Na velkou změnu v životě dítěte poukazuje i Kořínek (1974). Uvádí, že vstupem do školy dochází u dětí ke změně pozice. Když byly v posledním ročníku ve školce, byly těmi nejstaršími, kteří často pomáhali mladším,

což jim dodávalo pocit důležitosti. Nyní, při vstupu do školy, jsou ale těmi nejmladšími, mohou se cítit bezmocně, nebo že nic neznají. (Kořínek, 1974, s. 12) Také se předpokládá, že při vstupu do školy má dítě již určité vědomosti – o přírodě, o ročních obdobích, o pracovních nástrojích, vědí, že existují jiná města a vesnice nebo jiné státy. Dítě by mělo mít rozvinutou slovní zásobu, být schopno vyjádřit své myšlenky. Samozřejmě je jejich slovní zásoba méně bohatá a omezená spíše na konkrétní věci z okolního světa. Stavba vět je jednoduchá a obvykle se vyskytují spíše krátká souvětí, často s opakuje se spojkami.

Mezi dětmi ale mohou být velké rozdíly i ve vývoji řeči, což je dáno například prostředím, ve kterém žijí. Dítě z rodiny, ve které se pravidelně čtou pohádky a rodiče si s dětmi povídají, má obvykle rozšířenější slovní zásobu. (Jucovičová, Žáčková, 2008, s. 11)

Podle Marty Franclové (2013) přináší počátek školní docházky řadu změn, které můžeme dělit do 5 oblastí: 1) Dítě je vstupem do školy vystaveno soustavnému vzdělávacímu působení. Jde o systematické vzdělávání, kdy to, co učitel vyučuje, nemusí nutně korespondovat s tím, co by chtělo poznávat dítě, co by se chtělo samo od sebe naučit. 2) Musí se přizpůsobit na nový rytmus dne. Den je kromě času na hru rozdělen také na školu, což je něco nového. „*Dítě zjišťuje, že chybí čas na to, „co se chce“ (na hru, koukání na televizi, nezávazné lelkování, ...). Den musí mít pevný řád.*“ (Franclová, 2013, s. 19) 3) Dítě se dostává do nové role, kdy se stává žákem. To mění jeho sebepojetí a sebehodnocení. 4) Setkává se s novými lidmi kolem sebe – má nové kamarády - spolužáky, se kterými si pomáhají. 5) Dítě zjišťuje, v čem je dobré, co dokáže. (Franclová, 2013, s. 19-21)

A jaká jsou podle Franclové (2013) očekávání dětí zahajujících školní docházku? Většina dětí se do školy těší, ale brzy bohužel zjistí, jaká je realita. Nastupuje únava a vyčerpanost z věčného učení, nezájem a dokonce i negativismus vůči škole. Budoucí prvňáčci jsou hodně ovlivněni postoji vůči škole, které jim říkají starší kamarádi nebo sourozenci. (Franclová, 2013, s. 27)

4.1. První měsíce ve škole

První školní rok je náročný nejen pro dítě, ale i pro rodiče. Chvilí trvá, než si všichni zvyknou na nový denní režim. Prvňáčci by měli od svých rodičů i pedagogů často slyšet chválu a povzbuzování. Samozřejmě by je ale dospělí měli vést k pečlivosti, samostatnosti a zodpovědnosti.

„Zvláště v prvním pololetí se musí učitel orientovat převážně na slabé a chováním nápadné žáky, aby u všech dětí byly zajištěny předpoklady ke zvládnutí vzdělávacích a výchovných cílů v 1. ročníku. V každém případě se nesmí počáteční vyučování spokojit s tím, že převážná většina žáků vytčené požadavky splní, ale musí bezpodmínečně umožnit všem dětem úspěšné sledování vyučování. (...) U žáků, kteří od počátku nestačí, se zpravidla vyvíjí špatný postoj k učení.“ (Kořínek, 1974, s. 21)

Učitel na prvním stupni by měl znát *Rámcový vzdělávací program pro předškolní*

vzdělávání alespoň z hlediska očekávaných výstupů, aby věděl, co obvykle děti na konci předškolního vzdělávání zvládají. Počáteční základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání, a proto by mělo po určitý čas v podobném duchu pokračovat. Přístupy, formy a metody práce by alespoň na počátku školní docházky spolu měly korespondovat. (Ležalová, 2012, s. 13) Na osobnosti učitele velmi záleží, protože je s ním dítě často a na několik hodin ve styku. Je to jeden z nejdůležitějších faktorů, který dítě v počátcích školní docházky ovlivňuje. Dítě je schopno si k učiteli vytvořit velmi silný citový vztah. Učitel pro dítě představuje autoritu a vzor, se kterým se mnohdy identifikuje. Dítě si obvykle svého prvního učitele pamatuje poměrně dlouhou dobu, a proto je nejlepší, když na něj má převážně kladné vzpomínky. Mnohdy se ale čerstvý prvňáček hůře přizpůsobuje autoritě učitele. Pokud žák neposlouchá, když má, může za to být pokárán. Dítě může reagovat velmi citlivě i na nepatrné upozornění ze strany učitelky. Může nabýt dojmu, že jej paní učitelka nemá ráda. Tohoto pocitu se o to hůře zbavuje, pokud učitelka dá dítěti i horší známku. Dítě si však neuvědomuje, že učitelka takto přistupuje i k jiným žákům a má pocit, že nemá ráda jen jeho.

Každé dítě vnímá změny spojené s přechodem do základní školy citlivě. Zvláště v prvních týdnech školy mohou dítě doprovázet obavy, jestli to všechno zvládne nebo co řeknou rodiče, pokud se mu nebude dařit. Příliš úzkostné děti mohou mít ze školy mnohem větší obavy, pokud jejich rodiče příliš zdůrazňují potřebu úspěchu. Mezi další možné myšlenky odehrávající se v hlavě malého prvňáčka patří jistě také to, zda si ve škole najde kamarády. Tato situace je ztížena v případě, pokud s ním do třídy nenastoupil žádný kamarád z mateřské školy. Pro začínajícího školáka může být také frustrující myšlenka, že do školy se chodit musí, ať se mu to líbí nebo ne. Vždy je na místě, aby se dítě mohlo svěřit se svými pocity a myšlenkami někomu blízkému, především rodičům. Ti by s ním měli situaci náležitě rozebrat a uklidnit ho.

Rodiče by měli budoucího prvňáčka připravovat na to, že ve škole už mu nebude dáno tolik prostoru pro rozhodování. Dítě, které se nenaučilo podřídit se základnímu řádu a určité autoritě, to může mít zpočátku poměrně obtížné. Prvňáček musí vědět, že čas na přestávku si nemůže udělat tehdy, kdy se jemu zachce. Musí si být vědom jistého řádu, který je platný pro všechny žáky bez rozdílu. Měl by být schopen u úkolu vydržet až po dobu 20 minut.

Každý žák se dříve nebo později ve škole setká s různými problémy (špatný prospěch, neobliba učitele, starosti se spolužáky). Jelikož se alespoň některému problému nevyhne, mělo by být schopné je překonat (s podporou rodičů). S tím úzce souvisí samostatnost dítěte,

které už by mělo být schopné řešit jisté problémy i bez pomoci rodičů. Po začátku školního roku se kvůli koktavosti objevuje u logopeda více dětí, než jindy. Dětské lékaři zase častěji řeší horečky či žaludeční nevolnosti, které nemají žádnou příčinu. Psychologové zase řeší problémy se spánkem. Tyto symptomy obvykle postihují labilnější a citlivější děti, které nedokáží zvládnout změny spojené s nástupem do školy. Dnešní školní výuka je i při vstřícném přístupu učitelky poměrně náročná a mezi dětmi jsou během první třídy ještě velké rozdíly ve schopnosti se učit. (Kutálková, 2014, s. 172)

5. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na současný stav podoby zápisů do prvních tříd v České republice. Na základě získaných poznatků z teoretické části práce jsem naplánovala a provedla pozorování zápisů do první třídy na šesti základních školách. Již ve své ročníkové práci jsem se zaměřila na školní zralost, její posuzování a jednotlivé oblasti. Toto téma mě velmi zaujalo, a proto se mu hlouběji věnuji v diplomové práci, kdy se podrobněji zaměřuji na problematiku zápisů do první třídy. V roce 2015 jsem se účastnila dvou pilotních zápisů na základních školách, v roce 2016 jsem se účastnila čtyř zápisů. V současnosti je zmiňován odlišný přístup škol k ověřování školní zralosti během zápisů. Na tyto rozmanité přístupy jsem se zaměřila, a proto jsem vybrala školy, které se mezi sebou výrazně liší. Školy se liší svou velikostí, velikostí obce, ve které se nachází a socioekonomickým statusem rodin, jejichž děti školu navštěvují. Pozorování probíhalo přímo ve třídách, v nichž se konal zápis, a to po dobu několika hodin. Během pozorování jsem se svou přítomností snažila nijak nenarušovat průběh zápisu, jednak z důvodu objektivního pozorování a také aby děti nebyly rozptylovány. Během pozorování jsem s několika učitelkami, které byly přítomné u zápisu, navázala rozhovor, ale vzhledem k jejich časové vytíženosti během zápisu byly tyto rozhovory spíše doplňkové a nepřinesly mnoho poznatků, které bych využila při vypracování této práce. Následně po pozorování došlo na každé škole k polostrukturovanému rozhovoru, který jsem vedla s řediteli a ředitelkami škol. Tyto rozhovory probíhaly vždy v ředitelně a trvaly průměrně půl hodiny. Během rozhovorů jsem se zaměřovala především na pojetí zápisu na daných školách, specifika dané školy, která mohou zápis ovlivnit, na názory ředitelů a ředitelek na konkrétní podobu zápisu a funkci, kterou zápis má.

5. 1. Použité metody a techniky

Práce je řešena metodami kvalitativního výzkumu. Základním výzkumným designem je vícepřípadová studie, základními technikami sběru dat jsou pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Kvalitativní přístup byl zvolen z toho důvodu, že cílem práce není zobecňovat

poznatky, ale poučít se podrobně o nějakém relativně málo prozkoumaném jevu - v tomto případě o zápisu do ZŠ. Design vícepřípadové studie je vhodný proto, že umožňuje podrobně popsat jednotlivé případy v jejich specifických kontextech. V této práci tedy popisují jednotlivé zápisy v kontextu školy, lokality, kde škola sídlí, zaměření školy a přístupu vedení školy.

Při zpracování praktické části se opírám o literaturu věnující se pedagogickému výzkumu od Petera Gavory (2008). Gavora (2008) označuje pozorování jako nejtypičtější metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu. (Gavora, 2008, s. 192) Své pozorování bych zařadila do kategorie pasivní participace, protože jsem pozorovala proces zápisu, ale nezasahovala jsem do něj. Byla jsem pouze divák, ne aktér. (Gavora, 2008, s. 202)

Kromě pozorování jsem s řediteli vedla polostrukturovaný rozhovor, o němž Gavora (2008) říká, že na rozdíl od nestrukturovaného rozhovoru je tento částečně připravený, zkoumatel má k dispozici rámcové otázky, ale nemusí se jimi přesně řídit, může je přizpůsobit v průběhu rozhovoru. Rozhovor, který jsem uskutečnila, byl vždy proveden s řediteli škol bezprostředně po zápisu do prvních tříd.

5. 2. Cíl výzkumu, stanovení výzkumných otázek

Hlavním cílem výzkumného projektu bylo zjistit, jak velká je rozmanitost zápisů do 1. třídy. Abych postihla co největší rozmanitost, volila jsem školy, které se odlišují. K dosažení cíle byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumné otázky:

1) Do jaké míry se zápisy liší? Jak se liší jednotlivé školy v testování školní zralosti? Na kolik se školy řídí doporučením MŠMT k organizaci zápisů?

K získání odpovědí na tyto výzkumné otázky jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru, který jsem vedla s řediteli navštívených základních škol. Také jsem se snažila získat odpovědi prostřednictvím pozorování během zápisů do prvních tříd.

Vedlejší výzkumné otázky:

2) Jaký smysl má na škole zápis z pohledu ředitele školy?

3) Na základě jakých kritérií jsou děti vybírány v případě převisu poptávky nad nabídkou?

Odpověď na tyto otázky jsem získala díky polostrukturovanému rozhovoru, který jsem vedla s ředitelem ZŠ bezprostředně po pozorování zápisu.

Cílem této kapitoly je nalezení odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky.

5. 3. Provedení výzkumu

Zápisů jsem se účastnila na šesti základních školách v období leden/únor 2015 a leden/únor 2016. Pilotní pozorování zápisů jsem provedla v roce 2015 na dvou základních školách. V roce 2016 jsem se účastnila čtyř zápisů. Školy, které jsem navštívila, se liší v několika hlediscích - velikostí, velikostí sídla působnosti a socioekonomickým statusem rodin, jejichž děti školu navštěvují. Po pilotních zápisech v roce 2015 jsem si uvědomila více aspektů, na které jsem se chtěla zaměřit v roce 2016, a proto jsou rozhovory a pozorování v roce 2016 doplněny o nové otázky a témata. Pilotní zkoumání se nicméně ukázala dostatečně informativní, proto jsem je zařadila do výsledné analýzy.

Při pozorování zápisů jsem se zaměřila na následující aspekty:

- Kde zápis probíhá?
- Kolik je stanovišť a co na nich žáci vykonávají?
- Kde se v průběhu zápisu nacházejí rodiče?
- Jak je dítě za zápis odměněno?
- Jak dlouho trvá celý zápis?

Níže uvádím otázky, pomocí kterých jsem vedla polostrukturované rozhovory. Tyto otázky sloužily pouze jako osnova a v případě potřeby byly jejich pořadí a přesná formulace přizpůsobeny situaci.

- Čím se od ostatních škol lišíte? Co může rodiče zaujmout, když k vám chtějí přihlásit dítě?
- Myslíte si, že je zápis na vaší škole pro dítě stresující?
- Jakou formou jste rodiče informovali o výsledcích zápisu?
- Hlásily se k vám jen děti, pro které jste spádovou školou, nebo i ty mimospádové?
- Do jaké míry má zápis na vaší škole selektivní funkci? K čemu zápis primárně slouží?
- Pořádáte den otevřených dveří?
- Pokud během zápisu zpozorujete u dítěte nějaké vady či nedostatky, jak dále postupujete? Bavíte se o tom s rodiči? Dáváte jim nějaké pomocné rady?
- Co se dále děje s dětmi, které u zápisu nevyhoví? Otevíráte přípravné třídy?
- Kolik odkladů školní docházky průměrně každý rok navrhnete?
- Jaký máte názor na odklad školní docházky?
- Jak často mají vaši žáci dodatečný odklad? Jak rodiče přistupují k dodatečnému odkladu?

5. 4. Výsledky výzkumu

Tato kapitola obsahuje případové studie jednotlivých škol. V této práci vystupují školy anonymně, tudíž není možné školu identifikovat. Jednotlivé školy jsem proto označila písmeny A, B, C, D, E a F.

U každé školy vždy nejprve uvádím stručnou informaci o škole, dále následuje popis zápisu založený na mém pozorování a nakonec shrnutí informací, které jsem získala z rozhovoru s ředitelem. Rozhovory s řediteli jsem podrobila obsahové analýze, přičemž jsem se zaměřila zejména na převis poptávky nad nabídkou, selektivní funkci zápisu, postup v situaci, kdy jsou u dítěte při zápisu shledány nějaké nedostatky a postoj ředitele k odkladům.

Základní škola A

Jedná se o malotřídní školu malé obce ve Středočeském kraji. Ve škole je v průměru vzděláváno 10 dětí, kapacita školy je 25 žáků. Škola se profiluje svým zaměřením na zdravý životní styl a je zapojena do několika mezinárodních programů týkajících se ekologie a ochrany zdraví. Tato základní škola má jen jednu třídu, ve které jsou vzděláváni žáci prvního až třetího ročníku. Do této školy nastupují převážně děti navštěvující místní mateřskou školu, která se nachází ve stejné budově jako základní škola.

Na škole A jsou vyučovány děti pocházející převážně ze střední sociální třídy, kdy má 80 % rodičů středoškolské vzdělání. Pouze 2 rodiny jsou sociálně velmi slabé.

Zápisu do této školy jsem se účastnila v lednu 2016. Zápis se odehrával v jedné třídě, kde byla jen jedna učitelka, která s dětmi komunikovala. Tato učitelka je zároveň jedinou učitelkou ve škole. Ve třídě byly 3 stanoviště. Nyní je blíže popíši:

1. stanoviště- Geometrické tvary, barvy, prostorová orientace

Na lavici ve třídě jsou rozloženy různé geometrické tvary, z nichž dítě vybírá takové, které určí učitelka. Poté dítě říká, jaký je počet jednotlivých tvarů. Následuje poznávání barev a hledání konkrétní barvy mezi několika ostatními. Na závěr je dítěti předložen obrázek pokoje, aby určilo, co leží na stole, kdo sedí pod stolem, co visí na stropě apod. Na tomto stanovišti je dítě 5 minut.

2. stanoviště - Matematické operace, abeceda

Dítě dostane obrázek, na kterém je několik zvířat stejného druhu. Má říct, kolik zvířat tam je. Dále se učitelka doptává, jestli jsou na obrázku hrušky a kolik jich tam je. Učitelka před dítě položí plastová kolečka, dítě určuje jejich počet. Učitelka utvoří z koleček dvě hromádky a dítě říká, která hromádka obsahuje více koleček. Na závěr učitelka zkouší sluchovou analýzu a ptá se dítěte, na jaké písmeno začíná slovo sluníčko a maminka. Na tomto stanovišti je dítě 10 minut.

3. stanoviště - Kresba postavy, dny v týdnu

Dítě maluje postavu maminky nebo tatínka. Učitelka vyzve dítě, aby se samo podepsalo, jestli to umí. Poté dítě vystříhuje nakreslený domeček z papíru. Na závěr se učitelka dítěte ptá, jestli umí vyjmenovat dny v týdnu, roční období a zda ví, jak se jmenují jeho rodiče a kde bydlí. Na tomto stanovišti je dítě 10 minut.

U zápisu bylo dítě v průměru 30 minut. Poté, co dítě projde všemi stanovišti, obdrží odměnu - tašku, medaili, nálepku, notýsek, pištálku, záložku a památeční list. Rodiče byli přítomni ve třídě po celou dobu zápisu. Nejprve vyplňovali formulář, poté si přisedli k dítěti a poslouchali jej. Rodiče se nemuseli přihlašovat na konkrétní čas, kdy se k zápisu dostaví.

Z rozhovoru s paní ředitelkou vyplynulo, že zájem o tuto školu je každý rok stejný, převážně ji navštěvují jen žáci bydlící v této obci, a kapacita školy obvykle není naplněna. Co je pro rodiče rozhodujícím faktorem, aby sem zapsali své dítě, je především blízkost od domova, dále také to, že se zaměstnanci školy, rodiče a děti mezi sebou znají, což sama ředitelka nazvala tento stav jako „rodinná škola“. V neposlední řadě se rodičům líbí to, že si učitelka s každým rodičem ochotně povídá a rodič se cítí, že na něj pedagog má čas. Rodiče se do chodu školy aktivně zapojují a navzájem spolupracují. Všichni žáci navštěvovali místní mateřskou školu, která podporuje zdravý vývoj dětí v prostředí přírody a školní zahrady. Ředitelka školy nevidí žádný problém mezi přechodem z mateřské školy do základní školy.

Tato škola nepořádá den otevřených dveří ani neotevívá přípravnou třídu. Ředitelka je názoru, že zápis do první třídy není pro děti na této škole stresující (pouze u některých dětí shledává u zápisu nervozitu), prostředí školy velmi dobře znají, protože mateřská škola sídlí ve stejné budově. Výsledky zápisu se rodiče dozví ještě v den zápisu.

Podle ředitelky školy je hlavním smyslem zápisu ověření školní zralosti, a pokud se ukáže, že je dítě školsky nezralé, pak je podle ní odklad školní docházky opodstatněný. Obvykle se tak děje u dětí s nedostatečným řečovým vývojem. Po zjištění těchto nedostatků ředitelka navrhuje rodičům návštěvu specializovaných lékařů nebo pedagogicko-psychologické poradny.

Ředitelka si myslí, že zápis by neměl mít selektivní funkci a podoba zápisu by neměla ovlivnit to, zda je dítě přijato nebo ne. S dodatečným odkladem se na této škole moc často nesetkávají, byl zde udělen v minulém školním roce (ve funkci ale byla jiná ředitelka) a rodiče k němu přistupovali bez problémů, protože jej prakticky očekávali. Žák se vrátil zpět do místní mateřské školy.

Základní škola B

Jedná se o velkou školu s kapacitou téměř 500 žáků. Škola nabízí (kromě klasických tříd) vzdělávání žáků mimořádně nadaných. Já jsem se účastnila zápisu pro mimořádně nadané žáky. K zápisu do těchto tříd je potřeba přinést potvrzení z pedagogicko-psychologické poradny. Od dítěte se u zápisu očekává, že již umí spoustu věcí, které se ostatní děti učí až během školní docházky, například zapsat čísla různými způsoby, logicky uvažovat a alespoň částečně umět číst. Škola se profiluje výukou anglického jazyka, který se vyučuje od 1. třídy ve čtyřech úrovních pokročilosti. Žáci se vzdělávají ve skupinách podle úrovně pokročilosti nejen v anglickém jazyce, ale i v českém jazyce a matematice. Nadaní žáci jsou na prvním stupni integrováni do kmenových tříd a na určité předměty jsou segregováni do skupin napříč ročníkem.

U školy B je zhruba polovina dětí ze střední sociální třídy, zbylé děti jsou z vyšší sociální třídy. Přibližně jedna pětina dětí jsou cizinci.

Zápisu jsem se účastnila v lednu 2016. Zápis se odehrával v jedné třídě, kde bylo vždy jen jedno dítě a jedna učitelka. Přítomní učitelé nebyli jen z prvního stupně, ale i z druhého stupně. Nyní blíže popíši stanoviště, které bylo jen jedno:

Dítě sedí u stolu, vedle něj sedí paní učitelka. Dítěti je předložen soubor 4 pracovních listů, kde je několik úkolů. Pokud dítě umí číst (většina z nich již umí), samo si přečte zadání úkolu. V prvním úkolu dítě doplňuje do tabulky znaky představující různé podoby číslic (zápis arabský, římský, egyptský) tak, aby se obě strany rovnaly. Druhým úkolem je doplnění řady symbolů na vynechané místo. Třetím úkolem je vyřešení „sudoku“, ve kterém je místo číslic ovoce. Následuje matematická slovní úloha, při které dítě sčítá a očekává se od něj, že

samo napíše nejen výsledek, ale celý postup řešení. Na třetím pracovním listu dítě kreslí obrázek podle instrukcí, jež jsou zaměřeny na prostorovou a pravolevou orientaci. Šestá úkol je vymyslet pohádku ke dvěma obrázkům, které jsou na papíře vytisknuty. Dítě pohádku diktuje a učitelka ji zapisuje. Na posledním pracovním listu jsou otázky, nad kterými se dítě zamýšlí a poté odpoví. Otázky jsou typu: „*Co by se stalo, kdybychom ztratili schopnost mluvit? Co by bylo jiné než teď? Co by zmizelo?*“ Posledním úkolem je pozorování 6 obrázků po dobu 30 vteřin, poté je učitelka překryje a dítě je musí ve správném pořadí překreslit do tabulky.

Celkem strávilo dítě u zápisu 30-35 minut. Po jeho skončení obdrželo diplom a sladkosti. Rodiče po celou dobu zápisu čekali na chodbě. Rodiče byli přihlášení na konkrétní hodinu, kdy se k zápisu s dítětem dostaví.

Podle paní ředitelky je zájem o tuto školu každým rokem stejný, vždy je velký převis dětí u zápisu, protože je tato škola pro rodiče zajímavá. Navštěvují ji žáci pocházející ze spádové oblasti školy, ale také mimopražští, jejichž rodiče pracují poblíž školy. Tato škola se profiluje svým programem pro mimořádně nadané žáky, který pokrývá všechny třídy prvního stupně. Jelikož je hodně žáků z bilingvních rodin, je právě rozšířená výuka anglického jazyka jedním z rozhodujících faktorů, zda sem dítě přihlásí. Škola pořádá den otevřených dveří dvakrát ročně, v listopadu a v lednu, kdy se koná předškolácká dílna pro děti a informační schůzka pro rodiče. Nicméně rodiče mohou do výuky nahlédnout po předchozí domluvě kdykoliv.

Paní ředitelka si myslí, že je zápis stresující záležitostí pro dítě, ale vždy záleží na konkrétním dítěti, jak bude daný den prožívat. Podle ní je zápis na jejich škole selektivní, protože přijímají méně dětí, než kolik se jich hlásí. Prvním kritériem přijetí na tuto školu (platí i pro žáky nehlásící se do programu pro mimořádně nadané žáky) je spádovost dítěte, následně druhý sourozenec na škole, přijetí dítěte do skupiny mimořádně nadaných žáků, trvalé bydliště v městské části, ve které je škola, a na posledním místě pak losování. Výsledky zápisu se rodiče dozví do konce ledna na webových stránkách školy, rodičům je také zaslán email o přijetí či nepřijetí. Hlavním smyslem zápisu je poznat, do jaké míry je dítě připravené, a podívat se na něj očima toho, co od něj škola vyžaduje. Školní připravenost však nehraje roli pro přijetí, její posouzení je spíše zpětná vazba pro rodiče. Co se týče odkladu školní

docházky, je dle slov ředitelky v mnoha případech ukládán zbytečně. Pokud se dítě narodilo v srpnu, není důvod, aby v září, kdy mu bude čerstvých 6 let, nenastoupilo do školy. Je zbytečné si prodloužit dětství a pokud si to rodiče přejí z neopodstatněných důvodů, pak jim to škola rozmlouvá. Pokud je ale dítěti navržen odklad z důvodu nezralosti, je potřeba, aby se s ním intenzivně pracovalo a aby navštěvovalo odborníky, jakými je například logoped nebo speciální pedagog. Paní ředitelka se setkala se dvěma dodatečnými odklady, které byly vždy uděleny v polovině prvního ročníku a dítě se vrátilo do mateřské školy.

Ředitelka nevidí problém s přechodem dětí z mateřské do základní školy, děti chodí dobře připravené. Přípravnou třídu neotevírají, protože na to nejsou dostatečné prostory ve škole. Když u zápisu učitelé upozorují nějaké nedostatky, je k dispozici speciální pedagog, který udělá rychlý screening a rodičům doporučí návštěvu odborných pracovišť nebo v některých případech také odklad školní docházky.

Základní škola C

Jedná se o velkou školu, která má kapacitu přes 1100 žáků. Žáci se vzdělávají v programu *Začít spolu*, nebo v programu *Montessori*. Podle *The American Montessori Society* patří mezi nejdůležitější pilíře *Montessori* pedagogiky to, že je dítě samo dychtivé po poznacích, že je důležité rozvíjet všechny smysly dítěte a že jsou pomůcky a materiál vybrány s přihlédnutím k věku dítěte. Hlavním úkolem učitele je pak vytvoření vhodného prostředí pro učení žáků. (*Introduction to Montessori Method*) Vzdělávací program *Začít spolu* zase zdůrazňuje individuální přístup k dítěti, partnerství školy a rodiny a podporuje inkluzi dětí se speciálními potřebami. (Čapek, 2013, s. 164) Škola se vyznačuje svým zaměřením na environmentální výchovu, která je zařazena do všech předmětů. Snaží se u žáků vzbudit pozitivní vztah ke vzdělávání a motivovat je k celoživotnímu učení. V neposlední řadě se škola snaží vést děti ke zdravému životnímu stylu, což je úzce spojeno se zájmem o environmentální výchovu.

Na škole C je složení dětí různorodé, avšak oproti škole B je zde velmi málo dětí s odlišným mateřským jazykem.

Zápisu jsem se účastnila v lednu 2016. Měla jsem možnost navštívit zápis jak do programu *Začít spolu*, tak do programu *Montessori*. Oba zápisy se konaly v jedné budově

školy, ale na opačných koncích. Přítomni byli jen učitelé z prvního stupně. Nyní blíže popíši zápis do programu *Začít spolu*:

Celkem zde byla dvě stanoviště, která byla rozdělena do dvou tříd.

První stanoviště - Pracoviště gramofotoriky

Nejprve má dítě nakreslit kolečka do řady. Poté dělá to stejné i se čtverečky. Učitelka jej pozoruje a zapisuje si k sobě, jakou rukou sahá dítě po tužce, jakou rukou kreslí, jak dobře napodobuje tvar, jak má natočený papír a jak se soustředí. Na tomto stanovišti stráví 15 minut.

Druhé stanoviště - Rozhovor

Toto stanoviště se nachází ve vedlejší třídě. Nejprve dítě přednese libovolnou báseň (nebo zazpívá písničku) a pak se ho učitelka ptá, jak se jmenuje, proč sem dnes vlastně s maminkou nebo tatínkem přišli, jak se jmenují rodiče a sourozenci, jestli se těší do školy a kam chodí do mateřské školy. Dítě odpovídá a poté pokračují v dalších úkolech. Určuje geometrické tvary a číslice, na které paní učitelka ukáže. Poté dostane papír, na kterém jsou puntíky, které má dítě spojit tak, jak je to vyobrazeno na příkladu. Nakonec maluje postavu, kterou si samo vybere. U tohoto stanoviště je dítě v průměru 15 minut.

Celkem byly děti u zápisu 30 minut. Na konci zápisu dítě obdrží upomínkový list s vlastní fotografií pořízenou během zápisu.

Rodiče jsou přítomni po celou dobu konání zápisu, sedí vedle dítěte u jednoho stolu.

Zápis do programu Montessori:

U zápisu bylo celkem 9 stanovišť. Téměř u každého stanoviště je přítomen starší žák školy, který zde buď pomáhá budoucímu prvňáčkovi v pochopení úkolu, nebo mu úkol sám zadává.

První stanoviště - Grafomotorika

Děti překreslují jednoduché geometrické tvary na vytištěnou linku na papíře. Poté dokreslují polovinu obrázku domečku, aby byl osově souměrný. Nakonec k hřebenu natištěnému na papíře dokreslují vlasy. Na tomto stanovišti je dítě cca 8 minut.

Druhé stanoviště - Dějová posloupnost

Děti seřazují obrázky květů jabloně, jak jdou po sobě z hlediska květenství v jednotlivých ročních obdobích. Na tomto stanovišti je dítě asi 3 minuty.

Třetí stanoviště - Tleskání

Starší žákyně školy vytleskává rytmus, který po ní dítě opakuje. Na tomto stanovišti je dítě maximálně 1 minutu.

Čtvrté stanoviště - Geometrické tvary, barvy

Dítě pojmenuje geometrické tvary, na které učitelka ukáže. Následně poznává barvy jednotlivých tvarů a nakonec je seřadí podle velikosti. Na tomto stanovišti je dítě v průměru 3 minuty.

Páté stanoviště - Figura

Dítě dostane papír, na němž je vytečkovaný obrázek, který dítě rozpoznává a řekne, o co se jedná. Celkem dostává 3 obrázky. Na tomto stanovišti se dítě zdrží 2 minuty.

Šesté stanoviště - Orientace

Starší žákyně říká instrukce, kam má dítě položit jednotlivé gumové figurky zvířat (například „*Vezmi kočku a dej ji pod krávu*“). Na tomto stanovišti je dítě v průměru 3 minuty.

Sedmé stanoviště - Počítání

Učitel říká číslce, které dítě rozpoznává a ukazuje na ně. Na tomto stanovišti je dítě maximálně 2 minuty.

Osmé stanoviště - Logické souvislosti, opakování vět

Učitel přečte krátkou větu, dítě ji zopakuje. Následně učitel chce po dítěti, aby doplnilo dvojici slov (například Mach a ... , kyselý jako ...). Na tomto stanovišti je dítě 4 minuty.

Deváté stanoviště - Najdi rozdíl

Na papíře jsou obrázky 2 domečků, v nichž jsou rozdíly, které má dítě najít. Na tomto stanovišti je dítě cca 3 minuty. Poté se dítě, učitel i rodič přesunou do samostatné místnosti, kde probírají, jak se dítěti dařilo u zápisu.

Celkem tedy zápis trval přibližně 30 minut. Na závěr zápisu dostanou stejný památeční list s fotografií, jako děti u zápisu do programu *Začít spolu*. Rodiče u tohoto zápisu nejsou přítomni, po celou dobu jsou ve vedlejší třídě, kde vyplňují formuláře, a poté jsou na chodbě.

Z rozhovoru s panem ředitelem vyplynulo, že zájem o tuto školu v posledních letech roste, protože si škola mezi rodiči vytvořila dobré jméno. Rodičům se líbí, že si mohou vybrat ze dvou vzdělávacích programů, které nejsou zase tak běžně dostupné. Z toho také vyplývá to, že jsou rodiče ochotni své děti do školy vozit i z větší vzdálenosti, přibližně jedna třetina žáků je z nespádové oblasti školy. Rodiče se mohou s oběma programy školy blíže seznámit na dni otevřených dveří, který je pořádán dvakrát ročně.

O zápisu do první třídy se ředitel vyjadřuje jako o dni, který pro citlivější děti může být stresující, ale ve většině případů stres nepocítují. Výsledky zápisu se rodiče dozví na webových stránkách školy během několika dní od konání zápisu. Jako hlavní smysl zápisu

vidí to, že se děti seznámí s prostředím školy a poznají její atmosféru. Ředitel nevidí problém při přechodu dětí z mateřské školy do školy základní.

Ředitel se domnívá, že zápis na jejich škole nemá selektivní funkci, protože se rozhodují podle kritérií, která jsou dopředu zveřejněna. Také podoba zápisu neovlivňuje to, zda jsou děti přijaty nebo ne, protože je to jen administrativní záležitost mezi rodičem a školou. O odkladu školní docházky se ředitel vyjádřil jako o důležitém kroku, který dítěti pomůže, pokud ho opravdu potřebuje. Dokonce si myslí, že by ho mohli rodiče využívat ještě častěji, mnohdy totiž neuposlechnou rady odborníků a dítě i přesto nastoupí do školy. Zjištěné nedostatky pak učitelé u zápisu konzultují s rodiči a doporučují jim nápravné cvičení nebo návštěvu logopeda či pedagogicko-psychologické poradny. S dodatečným odkladem se ředitel také výjimečně setká, obvykle se jedná o jeden odklad za dva roky. Dostanou ho právě ty děti, které nastoupily do školy i přes to, že rodičům bylo výrazně doporučeno, aby s nástupem jeden rok počkali. O přípravnou třídu rodiče nemají zájem, a proto ji škola neotevívá.

Základní škola D

Jedná se o středně velkou školu s kapacitou 250 žáků. Škola se vyznačuje tím, že ji navštěvují převážně žáci pocházející z romských rodin, nebo cizinci. Škola se snaží o integraci žáků a rovný přístup každého žáka ke vzdělávání bez jakékoliv diskriminace. Snahou školy je maximálně zohledňovat vzdělávací potřeby jednotlivců.

Žáci pocházejí z rodin, kde se vyskytují sociálně-patologické jevy, nebo jsou z rodin s nízkým vzděláním rodičů (většinou jen základní vzdělání), děti z náhradní rodinné péče a cizinci. Typické české dítě, narozené v České republice, je zde výjimkou.

Zápisu jsem se účastnila v únoru 2016. U zápisu byly přítomny jak učitelky z prvního stupně, tak i speciální pedagogové. Nyní blíže popíši průběh zápisu, u kterého bylo 6 stanovišť.

Při vstupu do školy dostanou děti od starších žáků školy malý notýsek, do kterého budou v průběhu zápisu sbírat razítka. Na každém stanovišti dostane dítě 1-3 razítka podle

toho, jak se mu dařilo. Výsledný počet razítek ale nehraje roli v tom, jestli je dítě přijato nebo ne. Razítka slouží spíše jako zpětná vazba pro dítě, učitelé jejich konečný počet neřeší.

První stanoviště - Přednes básně

Dítě řekne jednu libovolnou básničku nebo písničku a dostane razítko. Na tomto stanovišti je dítě cca 2 minuty.

Druhé stanoviště - Poznávání tvarů, číslic, barev

Učitelka ukazuje jednotlivé geometrické tvary a číslice, dítě říká nahlas, jak se jmenují. Poté učitelka říká dítěti, aby vybralo červenou, modrou, bílou (a další) pastelku ze zásobníku. U tohoto stanoviště je v průměru 3 minuty.

Třetí stanoviště - Kresba postavy

Dítě nakreslí postavu, kterou si samo vybere. Učitelka se pak doptává, kolik má postava prstů nebo jestli jí něco nechybí. U tohoto stanoviště je zhruba 7 minut.

Čtvrté stanoviště - Jemná motorika

Učitelka dítěti předloží obrázky zvířat, dítě je pojmenuje. Poté zapíná knoflíky na svetru visícím na ramínku. Na závěr předškolák zavazuje tkaničky na botě, která leží na zemi. U tohoto stanoviště je dítě cca 3 minuty.

Páté stanoviště - Hrubá motorika

Dítě hází malý míč do velkého koše, učitel se ptá, jakou barvu ten míč má. Poté se prochází po cvičicí lavičce tam i zpět a mělo by udržet rovnováhu. Na tomto stanovišti se dítě zdrží v průměru 3 minuty.

Šesté stanoviště - Vybarvování obrázku

Dítě dostane černobílý obrázek. Jeho úkolem je vzít si oblíbenou barvu pastelky a vybarvit s ní nějaký předmět na obrázku a říct, co vybarvuje. Na tomto stanovišti je dítě 3 minuty.

Celkem děti u zápisu strávily v průměru 25 minut. Po skončení zápisu děti obdržely pastelky a omalovánky. Rodiče byli přítomni, po celou dobu seděli vedle dítěte.

Podle slov ředitelky zájem o vzdělávání na této škole v posledních letech roste. Důvodem je především to, že je škola ochotna vzdělávat několik dětí s postižením. Den otevřených dveří škola pořádá, ale i tak můžou rodiče nahlédnout do výuky, pokud mají o školu zájem. Paní ředitelka nevidí zápis jako stresující záležitost a vnímá ho spíše jen jako administrativní úkon, během něhož se děti seznámí s prostředím školy. Výsledky zápisu tato škola zveřejňuje také na Facebooku (oproti všem ostatním školám), dále pak na webových stránkách školy a na dveřích budovy. Zápis na této škole nemá selektivní funkci, a pokud se hlásí více dětí ze spádové oblasti, než mohou přijmout, přichází na řadu losování.

U dětí se během zápisu velmi často setkávají s řečovými vadami, rodičům tedy doporučují nápravná řečová cvičení a návštěvu logopedické poradny. Ředitelka vidí odklad školní docházky jako dobrý krok, který může dítěti výrazně prospět. Především pokud je tělesně nedostatečně vyzrálé. Přípravnou třídu škola otevírá, navštěvují ji z velké části romské děti, které nenavštěvovaly mateřskou školu. Zde se tedy setkají s novým prostředím a novým denním režimem, který je bude čekat i v první třídě. Paní ředitelka ale nevidí problém mezi přechodem z mateřské školy do základní školy. S dodatečným odkladem se na této škole v letošním roce setkala hned dvakrát, v obou případech to bylo z důvodu zdravotního postižení a rodiče s tímto krokem zcela souhlasili.

Základní škola E

Jedná se o malou soukromou školu s kapacitou 75 žáků. Školu navštěvují převážně děti z finančně dobře zajištěných rodin, protože měsíční školné činí 5000 Kč. Ačkoliv se jedná o soukromou školu, školné se platit nemusí, pokud je dítěti přiznáno stipendium (prospěchové či sociální). Škola se profiluje rozšířenou výukou cizích jazyků. Již v prvním

ročníku mají žáci tři hodiny anglického jazyka týdně. Třídní kolektivy jsou velmi malé a umožňují individuální přístup k žákům. Ve třídách prvního stupně je maximálně 16 dětí. Několik předmětů je vyučováno metodou *CLIL* (Content and Language Integrated Learning).

Na škole E jsou žáci pocházející z rodin ze střední sociální vrstvy, nejvíce však z vyšší sociální vrstvy, často jsou to děti podnikatelů a vysokoškolsky vzdělaných rodičů.

Zápisu jsem se účastnila v lednu 2015. U zápisu byly přítomny jen učitelky z prvního stupně. Zápis měl 6 stanovišť.

1. stanoviště - Oblast motorická

Učitelka dává dítěti pokyny (například kroužení rukama v ramenou přes střední čáru těla, stoj střídavě na pravé a levé noze, apod.), a výsledky zapisuje do zápisového listu. Následuje stavění věže z kostek, při kterém učitelka sleduje vyhraněnou laterální. Na tomto stanovišti se děti zdržely minimálně 5 minut.

2. stanoviště - Oblast zraková

Dítě hledá k obrázku, který drží v ruce, stejný obrázek z nabídky několika dalších. Následuje seřazení geometrických útvarů tak, jak to udělala paní učitelka. Děti zároveň říkají, o jaké tvary se jedná. Zde děti stráví přibližně 5 minut.

3. stanoviště - Oblast sluchová

Učitelka čte dítěti řadu slov, v níž se dvě slova opakují. Úkolem dítěte je poznat slovo, které bylo řečeno dvakrát. Pokud se spletou, učitelka je na chybu upozorní a znovu jim slova přečte, aby našly to správné. Poté říká učitelka dvě slabiky, které se mohou lišit (například délkou samohlásky či záměnou souhlásky). Děti mají říci, zda jsou slabiky stejné či se liší. Na závěr učitelka vyťukává na lavici určitý rytmus, který má dítě zopakovat. Na tomto stanovišti jsou průměrně 4 minuty.

4. stanoviště - Oblast prostorová

Zpočátku se zde dělají podobné věci jako na prvním stanovišti. Po budoucím prvňáčkově se chce, aby si stoupl na levou nohu či se pravou rukou chytnul za pravé ucho.

Poté se přesunou ke stolu, kde je nakreslený strom a vystřižená barevná jablíčka. Děti mají položit jablíčka tam, kam učitelka řekne (např. na pravou stranu nahoru). Zde se děti zdrží 5 minut.

5. stanoviště - Kreslení zubů pile

Dítě obdrží čistý list, kam má na šířku papíru nakreslit zuby, jako má pila. Zpočátku se učitelka dětí zeptá, k čemu se pila používá, poté děti kreslí zuby. Zde se zdrží průměrně jen 2 minuty.

6. stanoviště - Oblast anglické konverzace

Na tomto stanovišti je paní učitelka, která mluví na dítě jen anglicky. V ruce má maňáska papouška, který „mluví“ místo ní. Učitelka (respektive maňásek) ukazuje dítěti obrázky a chce po něm, aby anglicky určilo barvy, číslovky nebo věci na obrázku. Na tomto stanovišti je dítě v průměru 5 minut.

Celkový zápis trvá přibližně půl hodiny. Poté jsou všechny děti vyfotografovány na památku a dostanou pastelky a omalovánky. Rodiče jsou přítomni ve třídě, ale zpočátku vyplňují formuláře a baví se se zástupkyní školy o tom, jestli dítě nemá například diagnostikovanou nějakou poruchu, ale také o tom, jestli neměla matka komplikovaný porod.

Ředitelka školy se vyjádřila, že zájem o školu výrazně roste a je to dáno především tím, že je několik předmětů vyučováno v angličtině a také tím, že je malý počet dětí ve třídách (maximálně 16 dětí). Hlásí se sem především děti, pro které nejsou spádovou školou. Den otevřených dveří se nepořádá, ale rodičům je umožněno nahlédnout do výuky, pokud mají zájem.

Zápis do první třídy by neměl být pro děti stresující, a ani sama ředitelka u dětí stres nepozoruje. Hlavním smyslem zápisu je, že se dítě seznámí se školou a paní učitelkou, která ho bude učit, a také to, že se posoudí školní zralost. Pokud jsou u dítěte shledány nějaké nedostatky, otevřeně o nich s rodiči diskutují a doporučují nápravné cvičení, popřípadě návštěvu logopeda. Co se týče názoru na odklad, tato ředitelka by odklad používala jen jako krajní řešení. Přípravnou třídu škola nezřizuje. S dodatečným odkladem se na této škole ještě nesetkali a také to považují jen jako krajní řešení.

Podle ředitelky nemá zápis na jejich školu selektivní funkci a zatím se nikdy nehlásilo více dětí, než přijímají, takže nemuseli rozhodovat podle kritérií přijetí. Výsledky zápisu se rodiče dozví telefonicky nebo emailem nejpozději do týdne od konání zápisu.

Základní škola F

Jedná se o velkou školu s kapacitou 500 žáků. Tato škola má přípravnou třídu. Školu navštěvují děti ze střední sociální vrstvy a ze sociálně slabých rodin bydlících v lokalitě této školy. Škola se zaměřuje na individuální přístup k žákům a podporuje inkluzivní vzdělávání. Využívá rozmanité metody výuky, například konstruktivistické metody nebo prvky programu *Začít spolu*.

Zápisu jsem se účastnila v lednu 2015. U zápisu byly přítomny jen učitelky z prvního stupně. Celkem zde bylo 5 stanovišť. Nyní jednotlivá stanoviště blíže charakterizuji.

1. stanoviště - Začátek zápisu

Pan učitel vítá děti i rodiče, předá jim zápisovou kartu. Dítě se zeptá na jméno a příjmení a na to, kde bydlí. Dále nasměruje dítě s rodičem k dalšímu stanovišti. U tohoto stanoviště se dítě zdrží cca 2 minuty.

2. stanoviště - Jak kreslím

Děti mají za úkol namalovat postavu. Během malování se paní učitelka dále doptává, například jakou právě drží barvu pastelky, kolik má postava prstů apod. Na závěr se má každý podepsat. Celkově strávili na tomto stanovišti v průměru 7 minut.

3. stanoviště - Co už vím

Učitelka dětem předloží list s obrázky, z nichž vždy jeden logicky nepatří do řady mezi ostatní (například zde jsou 4 obrázky jídla a 1 obrázek brýlí). Následuje překreslování teček a poznávání zvířat na obrázku. Učitelka se ptá, která zvířata žijí ve vodě, která můžeme chovat doma, čím je nám užitečná slepička apod. Na tomto stanovišti stráví 8 minut.

4. stanoviště - Jak mluvím

Úkolem tohoto stanoviště je říci básničku či zazpívat písničku. Následuje seřazení obrázků ve správném pořadí (jak se staví sněhulák). Na tomto stanovišti jsou děti až 10 minut.

5. stanoviště - Konec zápisu

Dítě odevzdá zápisní kartu s razítky a jeho posledním úkolem je obléci si tričko s logem školy, které si může nechat na památku. Na tomto stanovišti jsou krátce, pouze 2 minuty.

Celková délka zápisu byla přibližně 30 minut. Po jeho skončení obdrželi pamětní list. Rodiče byli u dítěte po celou dobu zápisu.

Z rozhovoru s ředitelem této základní školy vyplynulo, že zájem o školu je v posledních letech stejný. Rodiče láká především bezpečné prostředí a dobrá atmosféra školy, kvalitní výuka a učitelé. Klasický den otevřených dveří pořádají, mimo to ale zvou děti z mateřských škol, aby se přišli seznámit s prostředím školy. Podle ředitele je zápis hlavně společenská akce, částečně má pak funkci diagnostickou, ale ta je spíš určena jako zpětná vazba pro rodiče. Také se domnívá, že zápis u nich na škole nemá selektivní funkci, jedinou selekci je podle něj spádovost, jejíž akceptování je však ze zákona povinnost.

Když učitelky u zápisu upozorují nějaké nedostatky, navrhují rodičům návštěvu pedagogicko-psychologické poradny. Ředitel je k odkladům školní docházky nakloněn pozitivně, obzvláště pokud se s dítětem intenzivně pracuje na zlepšení toho, co mu dělá potíže. V tomto případě je nejlepším řešením návštěva přípravné třídy, které mají na škole zřízeny dvě. S dodatečným odkladem se ředitel setkal dvakrát. Důvodem bylo to, že dítě nastoupilo do školy dostatečně nezralé, rodiče nedali na rady pedagogů.

5. 5. Shrnutí výsledků a jejich interpretace

Níže uvádím hlavní zjištění z mého výzkumu na šesti základních školách. Zjištění navazují na výzkumné otázky, které jsem si před započatím výzkumu položila. Na jednotlivé výzkumné otázky odpovídám systematicky ve shrnutí.

5.5.1. Průběh ověřování školní zralosti

Na vybraných školách, které jsem navštívila, jsem zjistila, že průběh zápisu a ověřování školní zralosti se liší. Zaměříme-li se na to, kde vlastně se zápis odehrával, v pěti školách byly stanoviště umístěny pouze ve třídě/třídách, kde byly děti testovány. Pouze na škole D byla většina stanovišť umístěna na chodbě školy. Myslím si, že to nebylo zcela vyhovující, neboť zde byl větší hluk způsobený nahlas mluvícími žáky školy, kterým skončilo vyučování. Několikrát jsem se setkala s tím, že musela zkoušející učitelka tyto hlasité žáky napomenout. U všech zbývajících škol jsem měla pocit, že zápis prováděný ve třídě měl spíše pozitivní vliv na dítě, protože si mohlo třídu prohlédnout a blíže se seznámit s tím, do jakého prostředí v září nastoupí.

Co se týče počtu stanovišť u zápisů, nejméně, tedy jedno, bylo jen u školy B. U ostatních zápisů byly alespoň 2 stanoviště (škola C- zápis do programu *Začít spolu*), maximálně pak 9 stanovišť (škola C- zápis do programu *Montessori*). Myslím si, že počet stanovišť neměl vliv na výkon dětí, nezpůsobovala jsem, že by je rozptyloval přesun k jinému stanovišti. Co však vidím jako neuspokojivé bylo to, když museli rodiče u nějakého stanoviště stát fronty. Patrně to bylo u školy F. Ačkoliv byl již před zápisem vytvořen pořadník, díky němuž přicházeli rodiče s dítětem v předem stanovený čas, docházelo i tak k vytváření front u některých stanovišť. U takto čekajících dětí jsem viděla lehkou ztrátu zájmu o zápis, patrně se i začínaly nudit. Navíc to spělo k tomu, že si děti chtěly povídat s rodiči, což vyvolalo hluk ve třídě. Jako nejlépe zorganizovaný zápis považuji ten na škole E, kdy měly učitelky na každé dítě vyhrazeno 90 minut, tudíž bylo nepravděpodobné, že by se tvořily fronty.

Co se týče testovaných oblastí školní zralosti, školy A, C, D, E a F měly obdobné testové úlohy. To znamená, že se ověřovala znalost barev, sluchová analýza, kresba postavy, rozpoznání geometrických tvarů nebo hod míčem a další, výše blíže specifikované (v popisu jednotlivých zápisů). U školy B učitelky předpokládaly, že děti tyto znalosti již mají ověřené pedagogicko-psychologickou poradnou a tudíž se zaměřily na jiné aspekty testování, které byly mnohem náročnější oproti všem ostatním zápisům. Ačkoliv měly tyto děti doporučení z pedagogicko-psychologické poradny o tom, že jsou mimořádně nadané, některé úkoly jim i tak činily potíže. Velmi mě překvapilo, že učitelky předpokládaly, že si děti samy přečtou zadání. Pokud ale některé dítě moc číst neumělo, nebylo to důvodem k tomu,

aby bylo hůře hodnoceno.

Všimla jsem si, že není samozřejmostí, aby si učitelky do záznamového archu zaznamenávaly, jak se dětem daří plnit jednotlivé úkoly. U školy A, B, a D si učitelky nic nezaznamenávaly. U ostatních zápisů si zaznamenaly buď to, jak se dítě soustředí, nebo jestli má vyhraněnou laterální. U školy D jsem se setkala s mnoha dětmi, které měly velmi špatnou výslovnost, nepoznaly základní barvy nebo neuměly napočítat do deseti, ale paní učitelky si nic nezaznamenaly. Podle slov ředitelky ze školy E jsou tyto záznamy důležité k tomu, že mohou učiteli posloužit v době, kdy dítě nastoupí do školy a učitel u něj upozoruje nějaké nedostatky. Takto se jednoduše může podívat, jestli to bylo patrné i u zápisu, nebo zda je to nová věc.

Na škole A byly 3 stanoviště, u nichž se ověřovala znalost geometrických tvarů, barev, prostorová orientace, sluchová analýza slov, kresba postavy, zavazování tkaničky, rozpoznání písmen abecedy a vyjmenování dnů v týdnu a ročních období, rozhovor s paní učitelkou o dítěti a zpěv písničky.

Oproti tomu na škole B bylo jen jedno stanoviště, kde se však tyto oblasti netestovaly. Dítěti byly předloženy 4 pracovní listy s různorodými úkoly- vymyslet pohádku k danému obrázku, vypočítat slovní úlohu, vyřešit sudoku s obrázky ovoce, vymyslet originální odpověď na otázky vyžadující hlubší myšlenkové operace (např. Co by se stalo, kdybychom ztratili schopnost mluvit?). Dítě, které jde k tomuto zápisu, musí předložit posudek z pedagogicko-psychologické poradny, že je školsky zralé a mimořádně nadané. Tudíž cílem tohoto zápisu není ověřování školní zralosti, ale to, zda je dítě opravdu mimořádně nadané a vybrat jen ty nejlepší děti ze všech přihlášených.

Na základní škole C bylo u zápisu do programu *Montessori* 9 stanovišť, u zápisu do programu *Začít spolu* jen 2 stanoviště. U obou zápisů ale byly testované oblasti srovnatelné se zápisem na škole A. Nezpozorovala jsem výraznější rozdíly mezi testovými úlohami při zápisech do těchto dvou vzdělávacích programů. Očekávala jsem, že u zápisu do programu *Montessori* bude od dětí očekávána větší samostatnost, nicméně při mém pozorování se mi toto nepotvrdilo. Učitelé (nebo starší žák školy) dětem pomáhali, kdykoliv to byla potřeba, a při plnění úkolu se výrazněji neprojevovala samostatnost dítěte.

Na škole D bylo celkem 6 stanovišť a úkoly zadávané dětem byly obdobné jako u škol A a C, ale bylo jich méně, chybělo například poznávání geometrických tvarů nebo orientace v ročních obdobích a dnech v týdnu. Na druhou stranu byly doplněny o hod míčem do koše, zapínání knoflíků na svetru a chůzi po lavičce.

Na škole E zápis probíhal v jedné třídě, kde bylo 6 stanovišť. Co se týče zjišťování jemné a hrubé motoriky, byli na této škole nejdůslednější, a dětem bylo dáno velké množství úkolů, například stavění věže z kostek, kroužení rukama v ramenou přes střední čáru těla, stoj střídavě na pravé a levé noze apod. Učitelka si do záznamového archu zapisovala, jak se dítěti v jednotlivých úkolech daří. Také ověřování sluchové analýzy bylo mnohem obsáhlejší než u jiných zápisů. Dětem byly přečteny dvě slabiky, které se mnohdy lišily délkou nebo záměnou samohlásky, dítě mělo určit, zda jsou slabiky stejné nebo ne. Také si měly děti zapamatovat vyťukaný rytmus a zopakovat ho. Testování pravolevé a prostorové orientace bylo obdobné jako u zápisu na škole A. Co bylo u tohoto zápisu zcela výjimečné, bylo testování znalosti anglického jazyka. Učitelka měla v ruce maňásku, který „mluvil“ s dítětem anglicky a ono měl adekvátně reagovat. Co však u tohoto zápisu chybělo, byla kresba lidské postavy.

Na škole F bylo během zápisu 5 různých stanovišť, které se nacházely v 5 třídách. Úkoly dávané dětem byly téměř stejné jako u škol A, C a D, avšak chybělo ověřování pravolevé orientace a orientace v ročních dobách či dnech v týdnu.

Podle Bednářové a Šmardové (2010) je správný úchop tužky velmi důležitý při posuzování školní zralosti, já jsem však zpozorovala několik případů, kdy děti špatně držely tužku a učitelka si toho vůbec nevšimla. Na škole C si učitelky zapisovaly, jakou rukou sahá dítě po tužce, jakou rukou kreslí, jak dobře napodobuje tvar, jak má natočený papír a jak se soustředí. Na škole E a F si učitelky také zapisovaly, zda dítě správně drží tužku a jestli má vyhraněnou lateralitu. O možných problémech učitelky informovaly rodiče a doporučily nápravné cviky. Ve zbývajících školách na nesprávný úchop neupozornily ani dítě, ani rodiče. Na všech školách jsem ale zpozorovala, že si učitelky všimají nesprávné výslovnosti dětí. Po skončení zápisu rodičům navrhli návštěvu logopedické poradny nebo speciální cviky. Nejvíce patrné to bylo u základní školy D, kde mělo velké množství dětí špatnou výslovnost, nebo jim nebylo vůbec rozumět. Ve většině případů zpozorovaných na škole D to bylo

způsobeno především nedostatečnou péčí ze strany rodiny, ve zbylých případech šlo o žáky s odlišným mateřským jazykem (romským, vietnamským, ruským). Rodiče si ale neuvědomují, že dítě, kterému není rozumět, může být v první třídě ve velké nevýhodě, protože mu nebudou rozumět ani jeho spolužáci, tudíž si nemusí najít kamarády. PEK (2013) tvrdí, že odložení školní docházky z důvodu problematického řečového vývoje má své opodstatnění. Pokud má dítě závažné problémy ve výslovnosti, později může mít problémy při výuce čtení a psaní. Avšak i takovéto dítě může nastoupit do školy, jen je potřeba na jeho výslovnosti pečlivě pracovat. (PEK, 2013)

Pokud během zápisu na škole F zjistí učitelka nějaký problém nebo nedostatek ve školní zralosti, doporučí rodičům přípravnou třídu. Tato škola pořádá několik týdnů před zápisem tzv. kurz školy nanečisto. Tento kurz spočívá v tom, že děti, které se chtějí hlásit na tuto školu, navštíví školu na jednu hodinu. Během této doby se děti a učitelé vzájemně poznávají a díky tomu můžou učitelé rodičům doporučit nápravné cviky nebo odborná poradenství, pokud u dětí zpozorují nějaké nedostatky. Toto setkání také může pomoci rodičům, kteří váhají nad tím, jestli budou chtít pro své dítě odkad školní docházky nebo ne. U všech ostatních škol, které jsem navštívila, se podobný kurz nekoná a rodiče jsou o nedostacích ve školní zralosti informováni pouze v den zápisu.

5.5.1.1. Celkový čas strávený u zápisu

Z pozorování zápisů na šesti školách jsem zjistila, že se jejich délka nijak výrazně neliší. Podle doporučení MŠMT (MŠMT, 2014) může být doba strávená u zápisu až 60 minut, pokud škola připraví i jiné aktivity spojené se sledováním dovedností dítěte na různých místech školy s různými formami činností, avšak maximální doba motivační části zápisu, kdy se zjišťuje školní zralost, by neměla překročit 20 minut. Tato doba odpovídá vyzrálosti dítěte předškolního věku, a při delším testování by dítě mohlo ztrácet koncentraci a zájem. Z mého pozorování vyplynulo, že ve třech školách děti u zápisu strávily zhruba 30 minut. U dětí jsem neměla pocit, že by se jejich koncentrace během zápisu snižovala. Dítě bylo stejně výkonné jak na začátku, tak i na konci zápisu. Co se týče celkového času stráveného u zápisu, nejkratší dobu byly děti u zápisu ve škole D, kde byly v průměru pouhých 25 minut. U zbývajících škol se délka zápisu nelišila, děti zde strávily cca 30 minut. U školy E byly děti u zápisu také přibližně 30 minut, avšak na každé dítě měli vyhrazeno 90 minut, takže na

jediné této škole nebyli učitelé pod tlakem, aby všechno stihli, a mohli se tedy delší dobu bavit s rodiči o dítěti.

5.5.1.2. Odměna pro dítě

Podle Kramářové (2013) může odměna dítěti navodit příjemný emocionální stav, který by dítě po zápise jistě mělo mít. Je také hlavním prostředkem motivace. (Kramářová, 2013, s. 48) U dětí jsem zpozorovala, že měly z dárku, který obdržely na závěr zápisu, radost. Děti, které se při zápise necítily úplně dobře a byly lehce ve stresu, tato odměna potěšila a nakonec odešly s příjemnými pocity a úsměvem na tváři. Ve všech školách dostaly děti nějakou věc na památku. Jednalo se buď o sladkosti, pastelky nebo o výtvary žáků z vyšších ročníků školy. Ve všech případech kromě školy D dostaly děti i pamětní list, na škole C dokonce s vlastní fotografií, kterou fotograf pořídil během zápisu a ihned ji vytiskl na pamětní list. Na závěr zápisu na škole F dostaly děti i tričko s logem školy.

5.5.1.3. Sdělování výsledků zápisu rodičům

Pouze v jednom případě (škola A) se rodiče dozvěděli výsledek ihned během zápisu. Důvodem bylo to, že se do školy hlásilo jen 5 dětí, tudíž nebyl žádný převis a ředitelka nemusela z dětí vybírat. Zbývající školy zveřejní výsledky na webových stránkách školy a také pošlou písemný dopis rodičům. Obvykle se výsledek zveřejní do 2 týdnů.

5.5.1.4. Jsou u zápisu přítomni jen učitelé z prvního stupně?

V *Desateru* vydaném MŠMT se nepíše, kolik učitelů by mělo být u zápisu přítomno a jestli to musí být jen učitelé z prvního stupně. U zápisu mohou být přítomny nejen učitelky, které budou od září učit nové prvňáčky (hlavně v případě malých vesnických škol), ale také ostatní učitelky z prvního stupně. Vše záleží na počtu dětí, které jsou u zápisu očekávány, a na vytíženosti učitelů. (Zápis do první třídy základní školy, 2014) Mě ale překvapilo, že jsem u zápisů viděla i druhostupňové učitele. Byl to případ školy B, kdy u zápisu byli i učitelé, kteří na druhém stupni pracují s nadanými žáky. Ve stejné škole jsem se však setkala i s tím, že byla u zápisu učitelka z druhého stupně a nebyla si zcela jistá, jak má ohodnotit některé úkoly v pracovních listech. Jsem si vědoma toho, že mnohé úkoly se nedaly hodnotit jen podle toho, jestli je výsledek správný, ale také to, do jaké míry je originální. Tato paní učitelka zjevně

nebyla schopna posoudit originalitu, a proto tyto úkoly ohodnotila bez většího porozumění. Za zmínku také stojí to, že při opravování pracovních listů se mě několikrát zeptala, jak to má ohodnotit. Nejsem si jistá, jestli je takovýto učitel dostatečně kompetentní k tomu, aby se tohoto zápisu účastnil coby hodnotitel.

Ve škole D byli na stanovištích kromě prvostupňových učitelek i speciální pedagogové. Jelikož se tato škola zaměřuje i na výuku handicapovaných žáků, byla přítomnost speciálních pedagogů vítána. Já sama jsem u zápisu viděla děti, které měly nějaký druh postižení. Speciální pedagog ví, jak s těmito dětmi pracovat, a měla jsem pocit, že tito pedagogové měli k handicapovaným dětem jiný přístup, než ostatní učitelky.

Pouze na škole A byla u celého zápisu přítomna jen jedna učitelka, která je zároveň jedinou učitelkou této školy. U všech ostatních zápisů bylo učitelů více. Ve škole B a C bylo přítomno několik učitelek (cca 10), ale jedna učitelka měla vždy na starosti jen jedno dítě od začátku zápisu až do konce. Na škole C byli u zápisu do programu *Montessori* přítomni i starší žáci školy, kteří děti provázeli po jednotlivých stanovištích a když bylo potřeba, vysvětlili zadání nebo i zadávali úkol. Jedním z prvků *Montessori* programu je totiž také to, že jsou děti schopny pracovat ve věkově heterogenních třídách, spolupracovat a pomáhat si. (Principy Montessori pedagogiky, Montessori ČR) Jak bylo u tohoto zápisu patrné, mnohdy tato spolupráce usnadnila práci učiteli, který nemusel zadávat každý úkol sám.

V případě školy D byla na každém stanovišti jedna (či dvě) učitelky a dítě tedy nebylo testováno jen jednou učitelkou, ale setkala se s minimálně šesti učitelkami během zápisu. U školy E byla přítomna jedna učitelka, která s dítětem prošla všechna stanoviště kromě toho, kde se ověřovala znalost anglického jazyka. U tohoto stanoviště byla anglicky hovořící učitelka. Na škole F bylo několik učitelek, dítě se u každého stanoviště setkala s někým jiným.

5.5.1.5. Přítomnost rodičů u zápisu

Podle Kropáčkové (2008) je znakem školní zralosti také to, že je dítě schopno se odpoutat od rodičů, a proto si některé školy nemusí přát přítomnost rodičů u zápisu společně s dítětem. (Kropáčková, 2008, s. 72).

Přítomnost rodičů u zápisu se mezi sledovanými školami lišila. Ukázalo se tedy, že je možné, aby se rodiče zápisu vůbec neúčastnili, což se ukázalo na škole B a C v případě zápisu do *Montessori* programu. V těchto případech rodiče celou dobu strávili na chodbě a dítě bylo ve třídě pouze s učitelkami, popřípadě staršími žáky školy (škola C).

Stejně tak je možná situace, kdy je rodič přítomen kompletně u celého procesu zápisu. Tato situace nastala na škole A, D, C (do programu *Začít spolu*), E a F. Během pozorování na těchto školách jsem zjistila, že přítomnost rodičů neměla na dítě výrazný vliv. Pouze někteří rodiče měli tendenci dítěti napovídat, ale brzy byli napomenuti učitelkou, aby dítě nerozrušovali.

5.5.1.6. Jak učitel reaguje, když si dítě neví rady?

Reakce na situace, kdy si dítě během zápisu s nějakým úkolem neví rady, je různá. Vypozorovala jsem to například v situaci, kdy měly děti říkat básničku či zpívat písničku. Ukázalo se, že na většině škol (konkrétně na škole A, C, D, E, F) vyzve učitel rodiče, aby dítěti pomohli, pokud si na básničku či písničku nemůže vzpomenout. Na škole B dítě tento úkol neplnilo.

Pokud si dítě neví rady s úkolem, ani při jednom zápise učitelka netrvala na tom, aby dítě úkol dokončilo. Ve škole A a B učitelka na chybu neupozorňuje, pokud si dítě neví rady, nenapovídá mu. U zápisu do *Montessori* programu na škole C učitelka vyzve staršího žáka, který byl přítomen u celého zápisu, aby testovanému dítěti poradil, jak začít, pokud si neví rady. V ostatních případech učitel na chybu neupozornil a ani dítěti nepomáhal, pouze mu řekl, aby zkusilo úkol udělat znovu.

5.5.2. Smysl zápisu

Ukázalo se, že ředitelé se na hlavním smyslu zápisu spíše shodují. Domnívají se, že jeho smyslem je především ověření školní zralosti. Ve dvou školách (A a B) vnímají ředitelé hlavní smysl zápisu v tom, že ověří, zda je dítě způsobilé na školní docházku. Ředitelka školy E je stejného názoru, navíc ale od zápisu očekává, že rodičům i dětem představí paní učitelku, která bude dítě od září vyučovat. Ředitel školy F je názoru, že zápis sice má diagnostickou funkci, ale hlavně je to společenská akce, kdy se dítě pochlubí tím, co umí. Na druhou stranu

však připouští, že má zápis smysl také v tom, aby rodičům dali učitelé zpětnou vazbu, protože ji rodiče ve většině případů očekávají. Ve školách C a D však vidí ředitelé smysl zápisu v něčem jiném - děti sice poznají atmosféru a prostředí školy, ale především je to jen administrativní úkon, při kterém dítě vlastně nemusí být ani přítomno.

Kreislová (2008) říká, že zápis by měl sloužit také k tomu, aby pozitivně naladil děti i rodiče pro nadcházející vzdělávací dráhu dítěte, ale také ke sdělení informací o dalším setkání nebo k získání informací o rodině. Tyto informace se můžou získat například prostřednictvím dotazníků, které rodiče v průběhu zápisu vyplňují. Já jsem během pozorování zápisů zjistila, že rodiče v dotazníku vyplňovali nejen údaje o dítěti, jako je jméno, datum narození nebo adresa trvalého bydliště, ale také informace, v čem je dítě šikovné, co mu jde, co ho baví, jestli se do školy těší a jaké kroužky by chtělo navštěvovat. Myslím si, že takovéto informace jsou pro učitele, který bude dítě později vyučovat, přínosné. (Kreislová, 2008, s. 42)

Všichni ředitelé škol A až D se shodují v tom, že by podoba zápisu neměla ovlivnit to, jestli je dítě do školy přijato nebo ne. Zápis je podle nich jen administrativní záležitostí a navíc je zákon nastaven tak, aby se nedělo to, že by podoba zápisu ovlivnila přijetí dítěte. Uvědomují si však, že na jiných školách tomu tak může být, pokud mají školy zápis spíše jako přijímací pohovor. U škol E a F jsem se na tento aspekt nezaměřila.

Ředitelé ze škol A, C, D, E i F si myslí, že zápis není pro dítě stresující záležitost. Pouze ředitelka školy B se domnívá, že dítě může jít k zápisu vystresované, protože každý jedinec tento den prožívá jinak a záleží hodně na rodičích, jak moc jej zápisem stresují. Podle mého názoru byly všechny děti méně nebo více nervózní, ať už se jednalo o kteroukoliv školu. Nezpozorovala jsem, že by na škole B byly děti výrazněji vystresované. Podle Kreislové (2008) by zápis v žádném případě neměl být stresující záležitostí ani pro děti, ani pro rodiče. Stejně tak by neměl mít podobu přijímacího zkoušky, jak je zmíněno již v teoretické části této práce. (Kreislová, 2008, s. 43)

5.5.3. Na základě jakých kritérií jsou děti vybírány v případě převisu poptávky nad nabídkou?

Ombudsmanka Šabatová (2016) se domnívá, že pokud školy přijímají pouze děti, které lépe uspěly v testu školní zralosti, postupují v rozporu se školským zákonem. Ačkoliv se toto běžně děje v případě přijímání ke studiu na střední nebo vysokou školu, u základních škol je tento krok naprosto neakceptovatelný. Právo žáka na vzdělání totiž splývá s jeho povinností plnit povinnou školní docházku. (Práva rodičů při zápisech dětí na základní školy, Veřejný ochránce práv, 2016) Zápis by tedy neměl mít selektivní funkci, nicméně na některých školách tomu tak opravdu může být, alespoň dle mínění ředitelů škol, které jsem navštívila.

U čtyř škol (A, C, D, E) se ředitelé domnívají, že zápis na jejich škole nemá selektivní funkci. O přijetí rozhodují především podle kritérií předem stanovených, popřípadě losují. Ombudsmanka České republiky Anna Šabatová tvrdí, že losování se sice může jevit jako tvrdé, protože rozhodování je založeno na náhodě, nicméně je nejobjektivnější a nejspravedlivější. (Šabatová, 2016) Ačkoliv škola E u zápisu ověřuje znalost anglického jazyka, není tento výsledek rozhodujícím faktorem pro přijetí. Ředitel školy F tvrdí, že jediným prvkem v selekci je bydliště dítěte. Navíc je podle něj povinností školy, aby přijala všechny děti a uměla se o ně postarat v rámci svých možností, je to základ každé dobré školy. Pouze ředitelka ze školy B se vyjádřila, že jejich zápis má selektivní funkci, protože do programu pro mimořádně nadané žáky vybírají jen ty nejlepší z přihlášených. O oba vzdělávací programy ve škole C je přibližně stejně velký zájem. U obou zápisů mají kritéria přijetí stejná a podle ředitele k selekci nedochází.

5.5.4. Odklad školní docházky

Z teoretické části této práce je patrné, že v posledních letech se setkáváme s poměrně velkým počtem dětí, které mají odklad školní docházky. Je až překvapující, jak si v této problematice stojí Česká republika oproti ostatním zemím v Evropě, kdy ostatní země s množstvím odkladů výrazně převyšuje. Ačkoliv jsem se v odborných publikacích dočetla, že je odklad vhodným řešením v případě, kdy je dítě pro školu ještě nezralé, zajímal mě osobní názor ředitelů škol, které jsem navštívila. Všichni ředitelé se shodují v tom, že pokud dítě odklad opravdu potřebuje, pak je tento krok důležitý a neměl by se přehlížet.

Ředitelé tří základních škol (A, B a E) se ale domnívají, že není vhodné dávat dítěti odklad jen proto, že se narodilo v srpnu nebo pokud si to přejí rodiče. Tito ředitelé jsou zastánci odkladu pouze v případě, že to dítě vážně potřebuje a ani důsledná příprava v mateřské škole a v rodině by mu do září nepomohla. Ředitelé škol C a D považují odklad školní docházky za záležitost, kterou by rodiče mohli využívat ještě častěji. Domnívají se, že rodiče dávají děti často do školy i přes to, že jim to ve škole při zápisu nedoporučili. Ředitelka školy D dodává, že na uspěchaný vstup do školy dítě obvykle doplácí, a to klidně až na druhém stupni (například pokud jde fyzicky nevyspělý chlapec do školy, své spolužáky nemusí dohnat ani v pozdějším věku a může se stát terčem posměchu kvůli méně svalnatému tělu apod.) Ředitel školy F také nevidí v odkladech nic špatného, obzvláště pokud dítě nastoupí do přípravné třídy, kde se s ním intenzivně pracuje.

Na každou školu, kterou jsem navštívila, některé děti nakonec nenastoupí, protože se rodiče rozhodnou pro odklad školní docházky. Ve škole A je to obvykle 1 dítě ročně, ve škole B a D je to v průměru 5 dětí, ve škole C je to až 20 dětí, které nenastoupí kvůli odkladu školní docházky. Ačkoliv se toto číslo zdá vysoké, tak k poměru dětí, které tato škola vzdělává (1100) to není zase tak velké číslo. Také na škole F mívá několik dětí odklad, odhadem ředitel okolo 15 dětí ročně, většina z nich ale nastoupí k nim do školy do přípravné třídy. Na základní škole E odklad sami téměř nenavrhují a jen výjimečně se setkají s tím, že by se k nim hlásilo dítě, které není dostatečně zralé pro vstup do školy.

Na každé navštívené škole, kromě školy E, se v tomto nebo minulém školním roce uskutečnil alespoň jeden dodatečný odklad. Na škole D byly 2 dodatečné odklady z důvodu zdravotního postižení. Rodiče to předpokládali, tudíž z jejich strany nebyl problém. Na škole A, C i F byli rodiče rádi, protože si sami uvědomovali, že dítě neprospívá. Škola B uskutečnila v loňském roce také jeden dodatečný odklad. Rodiče tuto zprávu nepřijali nejlépe, protože si nebyli jistí, jestli seženou místo ve školce.

5.5.5. Přípravné třídy

Na čtyřech školách, které jsem navštívila, neotevírají přípravné třídy. V případě školy A a B je důvodem malá kapacita školy, u školy C a E proto, že o to rodiče nemají zájem. Na škole D je zřízena přípravná třída, na škole F dokonce otvírají 2 přípravné třídy. Tato

přípravná třída má dle slov ředitelky funkci návykovou, sebeobslužnou, a funkci prvního kontaktu se školou. V neposlední řadě se zde děti také učí správnému stravování a hygieně, což u těchto dětí shledávají jako nedostatečné. Cílem přípravné třídy je systematická příprava dětí pro vstup do první třídy tak, aby se co nejvíce předešlo možným počátečním problémům. Podle Kropáčkové (2008) bylo dříve možné zařazovat do těchto tříd pouze děti se sociálním znevýhodněním. (Kropáčková, 2008, s. 85) Nyní je však možné zařadit to takovéto třídy i děti bez sociálního znevýhodnění, nicméně na této škole je stejně převážná většina dětí v těchto třídách ze sociálně velmi slabých rodin.

5.5.6. Podle čeho si rodiče vybírají školu (z pohledu ředitelů)?

V dnešní době si mohou rodiče spoustu informací o základních školách vyhledat na internetu. Mohou si přečíst inspekční zprávy uveřejněné na webových stránkách České školní inspekce (www.csicr.cz), navštívit dny otevřených dveří jednotlivých škol a prohlédnout si jejich internetové stránky, kde svou školu také prezentují. V neposlední řadě dostanou reference od svých známých nebo přátel, jejichž děti školu navštěvují. Podle Kadlece (2014) jsou priority výběru školy u každého rodiče jiné. Pokud mají rodiče z čeho vybírat, důležitými aspekty jsou vzdálenost školy od domova, metody výuky, atmosféra a pověst školy nebo také úspěšnost žáků při přijímacím řízení na střední školy. Během mého rozhovoru s řediteli ZŠ jsem se zajímala, podle čeho si rodiče dětí vybírají právě jejich školu, v čem je například výjimečná oproti ostatním.

V případě školy A rodiče ani nepřemýšleli, že by jejich dítě nastoupilo jinam, protože do jiné školy by muselo dojíždět, což by bylo komplikované. Rodičům se ale líbí, že je to škola, kde se všichni znají, a to jak děti mezi sebou, tak i rodiče. V případě této školy tedy rodiče zvažovali především vzdálenost školy od bydliště.

Škola B nabízí rodičům program pro mimořádně nadané žáky (kromě klasické výuky) a výuku angličtiny od 1. třídy. To je jedním z nejdůležitějších aspektů, které berou rodiče v potaz, když sem hlásí své dítě.

Škola C nabízí dva odlišné vzdělávací programy, a to *Začít spolu* a *Montessori*. O oba programy je zhruba stejně velký zájem.

Škola D je pro rodiče jednak atraktivní proto, že zde budou jejich děti mezi sobě rovnými a nebudou časté diskriminační konflikty, jednak proto, že je na škole několik speciálních pedagogů připraveno na vzdělávání handicapovaných žáků. Škola je totiž ochotna přijmout několik handicapovaných dětí ročně, které budou zařazeny do běžných tříd.

Základní škola E nabízí výuku angličtiny od první třídy, což je pro rodiče velmi lákavé, stejně jako to, že je malý počet dětí ve třídě.

Ředitel školy F se domnívá, že rodiče na této škole láká hlavně bezpečné prostředí a atmosféra školy, stejně tak ale i kvalita výuky a složení pedagogů působící na této škole. Podle Strakové a Simonové (Straková, Simonová, 2015) se rodiče s nižším než maturitním vzděláním mnohem méně zajímají o školu, kam dají své dítě. Část rodičů této školy patří právě do této skupiny, a proto se dá očekávat, že se o výběr školy nezajímali tolik, jako rodiče s vyšším vzděláním. Většinou část rodičů dětí ale zajímá především kvalitní výuka a celková atmosféra školy.

Pouze u školy A je zájem o vzdělávání na této škole v posledních letech stejný. U ostatních škol zájem lehce stoupá. Na škole E byl zájem v minulém školním roce výrazně vyšší než v předchozím roce. Všechny navštívené školy, kromě školy A, pořádají den otevřených dveří, a to až dvakrát do roka (škola B a C). Ve všech školách ale ředitelé podporují to, aby mohli rodiče kdykoliv nahlédnout do výuky a seznámit se tak se školou.

Ve všech školách, které jsem navštívila, tvoří největší podíl dětí u zápisu ty, které jsou spádové. Ve škole A to bylo 100 % dětí, ve škole B, C i D jsou dvě třetiny dětí ze spádových oblastí. Zbytek hlásících se dětí jsou z jiného města či vesnice (škola B a C), popřípadě handicapované z různých míst města (škola D). Na školu E se oproti všem ostatním školám hlásí téměř převážně děti, pro které nejsou spádovou školou. Na školu F se hlásí převážně děti ze spádové oblasti, na druhém místě jsou to ty, které navštěvují místní mateřskou školu.

Z rozhovorů tedy vyplynulo, že rodiče při výběru školy zvažují především vzdálenost od domova (škola A), ve dvou případech vzdělávací program školy (škola B a C), kvalitu výuky a atmosféru školy (škola F a částečně D), složení dětí stejné národnosti a etnicity, jako je jejich dítě (škola D) a v posledním případě malý počet žáků ve třídě (škola E). Zároveň ale z rozhovoru vyplývá, že většina dětí, která přišla k zápisům na školu A, C, D a F, patří do

spádové oblasti školy. Tudíž není možné jednoznačně určit, nakolik se rodiče rozhodují opravdu podle toho, v čem je škola výjimečná, a nakolik podle toho, aby to mělo dítě blízko do školy. Myslím si tedy, že pokud jsou v blízkosti domova dítěte stejně vzdálené dvě školy, rodiče se rozhodují podle výše uvedených aspektů. Pokud je ale nějaká škola blíže k bydlišti dítěte, přiklání se rodiče spíše k ní. Tento závěr bych ale nepřisuzovala škole B a E, kde je převážné složení dětí u zápisu z nespádových oblastí, rodiče se tedy pro tuto školu rozhodli proto, jaká je a co žákům nabízí, nikoliv kvůli tomu, jak blízko je od bydliště dítěte.

6. SHRnutí

Cílem praktické části diplomové práce bylo odpovědět si na výzkumné otázky. Nyní se na každou z nich podrobněji zaměřím. Odpověď na mé hlavní výzkumné otázky (Do jaké míry se zápisy liší? Jak se liší jednotlivé školy v testování školní zralosti? Na kolik se školy řídí doporučením MŠMT k organizaci zápisů?) jsem získala především díky pozorování zápisů na šesti základních školách. Částečně jsem odpovědi získala také rozhovorem s řediteli a ředitelkami těchto škol. V *Doporučení k organizaci zápisů* se nedefinuje, jaké všechny oblasti školní zralosti mají být u zápisu ověřovány. Je tedy na každé škole, jaké úkoly si pro budoucí prvňáčky připraví a jakou oblast budou chtít ověřovat. Zjistila jsem, že se zápisy do vybraných šesti škol mezi sebou lišily. U pěti škol (A, C, D, E, F) jsem nepozorovala diametrálně rozlišné přístupy v ověřování školní zralosti (pouze škola E ověřovala navíc znalost anglického jazyka). Jednalo se vždy o obdobné úkoly zadávané dětem, které jsem blíže specifikovala v 5. kapitole praktické části práce. Odlišný však byl přístup k ověřování školní zralosti u školy B. Zjistila jsem, že tato škola vychází z toho, že je dítě školsky zralé, neboť k zápisu potřebovalo potvrzení z pedagogicko-psychologické poradny. Tudíž škola již jeho zralost neověřovala, testovala pouze jeho nadání. Výsledky inspekční činnosti ČŠI (2016) se v oblasti ověřování školní zralosti shodují s mým pozorováním zápisů. Vyplynulo tedy, že v motivační části zápisu převažuje plnění úkolů ověřujících školní zralost a rozhovor dítěte s pedagogem.

Snažila jsem se zmapovat, do jaké míry se školy řídí *Doporučením k organizaci zápisů*, vydaném MŠMT. Výsledky mého pozorování jsem také srovnala se závěry inspekčního šetření ČŠI z roku 2016. Ministerstvo školství doporučuje, aby se v neformální části zápisu objevila mimo jiné hra a rozhovor s dítětem. Ani při jednom zápise jsem nepozorovala, že by byl prostor pro hru, pouze u zápisu do programu *Montessori* využívaly čekající děti čas k tomu, že se seznamovaly s *Montessori* pomůckami, nicméně záleželo to jen na nich, nebyly k tomu pobízeny učiteli. Navíc se děti s pomůckami seznamovaly ještě před samotným zápisem, takže to do neformální části zápisu ani nezařazují. Co se týče rozhovoru s dítětem, ten bych ve většině případů označila za nedostačující. Ve škole A a B si učitelka s dětmi téměř nepovídala, neptala se jich, jestli se těší do školy a podobně. Na škole C jsem si u zápisu do programu *Začít spolu* krátkého rozhovoru všimla, ale jen u některých učitelek.

Náplní rozhovoru bylo zjistit, jestli se dítě do školy těší, jaké jsou jeho koníčky, jaké má doma zvířata, otázky na jeho sourozence (jméno, věk). Na škole D, E a F rozhovor chyběl, ani u jedné učitelky jsem nezaznamenala, že by si s dítětem povídala. Myslím si, že je škoda, že se učitelky s dětmi více nebavily, určitě by to zvýšilo motivaci dětí ke školní docházce a rozhovor by mohly vnímat také tak, že se o ně učitelka zajímá, což by je jistě potěšilo. U zápisu na škole C, kde si některé učitelky s dětmi povídaly, jsem si všimla, že v tuto dobu z dětí opadl stres a nemyslely tak na to, že jsou u zápisu, protože se v myšlenkách přesunuly ke svým domácím mazlíčkům nebo sourozencům.

Co se týče celkové doby strávené u zápisu, žádná škola nepřekročila doporučenou maximální délku 60 minut. Myslím si, že kdyby tato doba byla překročena, děti by byly unavené a nekoncentrované. Česká školní inspekce zaznamenala během inspekční činnosti v roce 2016 překročení přímé interakce pedagoga s dítětem u několika škol. Já sama jsem upozorovala, že u všech škol byla přímá interakce pedagoga s dítětem o několik minut delší, než je doporučeno. U všech škol, kromě školy D (zde byly děti v průměru 25 minut), byly děti u zápisu 30 minut. Je-li možné od této doby odečíst čas, během něhož už děti neplní úkoly, ale dostávají například odměnu nebo diplom, pak je doporučená doba překročena jen minimálně. Překvapilo mě, že i přes to, že na škole E měli na jedno dítě vyhrazeno 90 minut, žádné dítě tam tak dlouho nebylo. Když jsem se dozvěděla, kolik času na dítě mají, myslela jsem si, že budou vymýšlet další a další činnosti, aby tam dítě bylo co nejdéle. Nakonec to byla mylná domněnka, dítě bylo testováno zhruba stejně dlouho jako u ostatních zápisů. Když učitelky shledaly nějaké nedostatky u dítěte, několik minut si poté o tom povídaly s rodičem, ale i tak měly spoustu minut prostoj, kdy jen čekaly, až přijde další dítě. U tohoto zápisu mě však překvapilo, že se učitelky rodičů ptaly i na to, jaký byl porod s tímto dítětem a jestli nebyl provázen nějakými komplikacemi. Učitelky si zřejmě byly vědomy toho, že i možné problémy během porodu mohou ovlivnit vývoj dítěte a posléze i jeho úspěšnost ve škole.

Učitelé se snažili doporučit rodičům možnosti zlepšení některých oblastí školní připravenosti, ve kterých dítě projevilo slabší výsledky, nicméně na *Desatero pro rodiče dětí předškolního věku* neupozornili nikde. Myslím si, že tento materiál je určen především rodičům, je tedy psán tak, aby byl co nejsrozumitelnější, jsou zde uvedeny konkrétní příklady u jednotlivých požadavků. Je možné, že rodiče jsou s tímto materiálem seznámeni například díky učitelkám z mateřských škol, ale s tím nemohou učitelé u zápisu počítat. Proto by podle

mne nebylo špatné, kdyby se o tom učitelky zmínily. V tomto případě tedy musím konstatovat, že se ani jedna škola neřídila *Doporučením MŠMT k organizaci zápisů*, aby rodiče seznámili s tímto *Desaterem pro rodiče dětí předškolního věku*.

Během pozorování zápisů jsem si všimla, že mělo několik dětí problémy se správnou artikulací, ale i tvorbou vět. Nejpatrnější to bylo u školy D. V *Doporučení* jsou uvedeny i další rady rodičům, jak pomoci dětem lépe se zdokonalit v určité oblasti. Mimo jiné je zde uvedeno, že si má rodič s dítětem vyprávět a povídat si s ním. Pokud u zápisu učitelka zpozorovala nějaké řečové vady, odkázala rodiče jen na to, aby navštívili logopedickou poradnu. Žádná učitelka se rodičů ani dětí nezeptala na to, jestli si doma každý den čtou a jestli si povídají. To je podle mého názoru první krok k tomu, aby se dítě naučilo formulovat myšlenky a umělo komunikovat.

Co se týče druhé výzkumné otázky (Jaký smysl má na škole zápis?), odpovědi jsem získala převážně díky rozhovoru s řediteli těchto škol. Celkem ve třech školách (A, B, E) se ředitelé a ředitelky shodují na tom, že smyslem zápisu je především ověření školní zralosti. Ředitelka školy E navíc od zápisu očekává, že se učitel a dítě vzájemně poznají a především dítě bude vědět, s kým se v září setká. Z toho důvodu by podle mého názoru bylo lepší, kdyby se u zápisu objevovali především učitelé, kteří budoucí prvňáčky budou učit. Uvědomuji si však, že pokud se zápis koná (obvykle) jen ve dvou dnech a k zápisu přijde hodně dětí, je zřejmé, že u zápisu si nevystačí pouze s těmito učitelkami, ale budou muset být přítomny i další. Během zápisu není důležité jen to, že se děti seznámí s jejich budoucí paní učitelkou, ale i to, že poznají atmosféru školy, což vyplynulo z rozhovorů s ředitelem a ředitelkou škol C a D. Tito ředitelé vidí zápis jen jako administrativní úkon, ředitel školy F jako společenskou záležitost, kdy se dítě „pochlubí“ tím, co umí.

Odpověď na poslední výzkumnou otázku (Na základě jakých kritérií jsou vybírání žáci v případě převisu poptávky nad nabídkou?) jsem získala rozhovorem s řediteli škol. Z rozhovorů vyplynulo, že na základní škole A a E se tyto ředitelky zatím nesetkaly s tím, že by z přihlášených dětí musely vybírat, protože kapacita školy je natolik dostačující, aby přijala všechny přihlášené děti. Do těchto škol se letos i v loňském roce hlásilo málo dětí a ředitelky tedy nemusely rozhodovat o přijetí podle jiných kritérií.

Zaměříme-li se na kritéria přijetí ostatních škol, škola B se rozhoduje podle několika kritérií. V první řadě musí jako všechny ostatní školy ze zákona respektovat spádovost. Následuje to, zda má dítě sourozence ve škole, poté je rozhodujícím kritériem přijetí do skupiny žáků s mimořádným nadáním (do naplnění kapacity 15 dětí), následně trvalé bydliště v městském obvodu, ve kterém sídlí škola. Předposledním kritériem je přijetí dítěte, které nebylo přijato do programu pro mimořádně nadané žáky, ale splnilo požadavky vstupního testu (dosáhl nadpolovičního počtu bodů v diagnostickém testu ověřujícím mimořádné nadání) a jako druhou volbu na přihlášce má uvedenu žádost o přijetí do běžné třídy. Posledním kritériem je pak losování.

Škola C má tři kritéria přijetí. Prvním z nich je spádovost, druhým je starší sourozenec navštěvující tuto školu, posledním pak trvalý pobyt v městské části, ve které škola sídlí.

Základní škola D má jako jediné kritérium spádovost, je ale ochotna přijmout i několik dětí s menším nebo středně těžkým handicapem, kterým dává přednost hned po prvním kritériu. Pokud by se stalo (což se dle slov ředitelky nestává), že by se přihlásilo více dětí ze spádové oblasti, rozhoduje se losováním.

Poslední škola, škola F, má kritéria přijetí následující: spádovost, trvalý pobyt dítěte v městské části, ve které se škola nachází, dále děti navštěvující místní mateřskou školu nebo přípravnou třídu a na posledním místě starší sourozenec navštěvující tuto školu.

Podle výsledků inspekční činnosti zaměřené na podobu zápisu vyplynulo, že druhým nejčastějším kritériem (po spádovosti) je vzdělávání staršího sourozence na škole. Z výsledků mého pozorování se toto kritérium objevuje na druhém místě u školy B a C. U škol A a E ředitelé kritéria přijetí nemuseli určovat, u ostatních škol je toto kritérium až na dalším místě v pořadí (škola F), popřípadě vůbec (škola D).

Závěrem bych odpovědi z poslední výzkumné otázky shrnula tak, že všechny školy při rozhodování o přijetí ze zákona akceptují spádovost dítěte. Ostatní kritéria mají tyto školy velmi obdobné, jedná se o staršího sourozence, který se na této škole vzdělává, bydliště v městské části, ve které sídlí škola, a také losování. U školy B je specifickým kritériem ještě přijetí do skupiny mimořádně nadaných žáků, u školy F pak to, zda dítě navštěvovalo místní mateřskou školu a přípravnou třídu.

ZÁVĚR

V teoretické části práce jsem se zabývala problematikou školní zralosti, zápisem do první třídy, odkladem školní docházky a dodatečným odkladem, přípravnými třídami a prvními měsíci, které prvňáček stráví ve škole. Ke všem těmto tématům jsem měla k dispozici poměrně velké množství zdrojů, což bylo pro mou práci jistě obohacující. Na práci jsem pracovala téměř rok a půl a během této doby došlo k novelizaci školského zákona, týkající se zavedení posledního roku v mateřské škole jako povinného. Tuto změnu jsem ve své práci aktualizovala, stejně tak jsem doplnila nejnovější výsledky z inspekční činnosti, která byla zaměřena právě na zápisy do první třídy, přičemž výsledky byly dostupné v březnu tohoto roku.

V praktické části diplomové práce jsem popsala průběh zápisů na šesti základních školách, které jsem navštívila v letošním a loňském roce. Myslím si, že bylo přínosné, že jsem uskutečnila v loňském roce pilotní pozorování zápisů, protože díky nim jsem se mohla zamyslet nad tím, na jaké aspekty se mám u dalších zápisů zaměřit a také jaké školy zvolit. Z mého pozorování šesti zápisů a šesti rozhovorů s řediteli škol jsem vyvodila několik důležitých aspektů, které mi pomohly odpovědět si na výzkumné otázky.

Zaměřím-li se nejprve na to, do jaké míry se zápisy lišily, musím konstatovat, že mezi nimi byly rozdíly. Organizace byla na každé škole jiná, u školy E měli na dítě vyhrazeno 90 minut a rodiče s dětmi tedy nečekali ve frontě, oproti tomu škola F sice zvala rodiče s dítětem na předem stanovenou dobu, i tak tam ale čekali fronty, což mi nepřišlo dobré, protože se děti začínaly nudit. Stejně tak ve škole C (zápis do programu *Montessori*) děti nějakou dobu na zápis čekaly, zde si ale čas krátily seznamováním se s *Montessori* pomůckami. Jednotlivé úkoly, které byly dětem během zápisu pokládány, se výrazně nelišily, pouze škola B již školní zralost nemusela ověřovat, a tak byly úkoly zaměřené jen na ověřování mimořádného nadání žáka. Úkoly zaměřené na ověřování školní zralosti byly u škol A, C, D, E a F obdobné, jednalo se o znalost barev, číslic, geometrických tvarů, sluchovou analýzu, přednes básničky nebo zpěv písničky, úkoly zaměřené na zjištění úrovně hrubé a jemné motoriky. U školy E zde bylo navíc povídání si s učitelkou v angličtině, což sloužilo k tomu, aby se zjistilo, jakou úroveň anglického jazyka dítě má a zda je schopno jazyk použít v praxi. Počet jednotlivých stanovišť se však výrazně lišil. Ať už to byly jen dvě stanoviště, nebo devět, jejich počet na

zápis neměl vliv. Jako neuspokojivou organizaci jednotlivých stanovišť spatřuji tu na škole D, kdy se zápis z největší části odehrával na chodbě školy. Ačkoliv jsem na dětech neupozorovala, že by je hluk starších žáků školy nějak rozptyloval, učitelky tyto hlučné žáky musely napomínat a jejich pozornost tak byla zbytečně zaměřena i na jiné podněty.

Ukázalo se, že ředitelé vidí jako hlavní smysl zápisu jednak ověření školní zralosti, jednak ale také to, že dítě pozná svou budoucí paní učitelku, seznámí se s prostředím školy a její atmosférou. Dva ředitelé se ale shodli na tom, že zápis je jen administrativní úkon, u kterého by děti ani nemusely být přítomny.

Také jsem se zaměřila na to, podle čeho se školy rozhodují, které dítě přijmou, když je previs poptávky nad nabídkou. Dva ředitelé mi kritéria nesdělili, protože se zatím během jejich funkce nesetkali s tím, že by se hlásilo více dětí, než můžou přijmout. Ostatní čtyři ředitelé a ředitelky postupovali podle obdobných kritérií. Nepočítám-li spádovost, která je zákonem stanovená jako povinné kritérium, rozhodují se tyto ředitelé podle toho, zda má dítě sourozence na dané škole, zda bydlí v příslušné městské části, ve které se škola nachází, zda navštěvovalo přípravný ročník v jejich škole nebo (v jednom případě) to, zda bylo dítě přijato do skupiny pro mimořádně nadané žáky, nebo alespoň získalo nadpoloviční počet bodů z testu. Z výsledků mého pozorování a rozhovorů je tedy patrné, že se žádná škola nerozhoduje podle toho, jak dítě obstálo během zápisu. Pouze u dětí hlásících se do třídy mimořádně nadaných žáků je výsledek z testu zohledňován, ale až jako třetí kritérium.

V závěru je možné konstatovat, že jsem na základě zjištěných skutečností zodpověděla všechny výzkumné otázky. Zpracování této diplomové práce mi přineslo spoustu nových poznatků, a to nejen díky četbě odborné literatury, ale také díky pozorování zápisů a rozhovorem s řediteli škol. Psaní této diplomové práce pro mě bylo velmi přínosné, protože se jako budoucí učitelka 1. stupně pravděpodobně budu účastnit zápisu do prvních tříd. Jsem ráda, že jsem se účastnila šesti zápisů a viděla, jak rozdílně mohou být pojety.

Seznam literatury

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-802-5125-694.

BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1906-1.

BERKA, V. *Odklad školní docházky*. Týdeník školství. Praha: Dictum, 2014, č. 17. ISSN 0862-9641.

ČAPEK, R. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4640-1.

FRANCLOVÁ, M. *Zahájení školní docházky*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-802-4744-636.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výskumu*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

GREGER, D., CHVÁL, M., SIMONOVÁ, J., STRAKOVÁ, J., *Úskalí a sociální podmíněnost přechodu z mateřské školy do 1. třídy ZŠ, Czech Longitudinal Study in Education*, prezentace ze semináře ÚVRV, 20. 10. 2014, PedF UK v Praze, 2014

JEDLIČKA, R. *Dodatečný odklad*. Učitelské noviny. Praha: Gnosis, 2002, č. 37. ISSN 0139-5718.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Praha: D H, 2008. ISBN 978-80-903869-3-8.

KELLER, G., THEWALTOVÁ, B. *Jdeme do školy: jak mohu pomoci našemu školákovi: praktická pomoc při učení a cvičení v prvních školních letech*. Praha: Nový život, 1994. ISBN 8090016693.

KLÉGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1020-1.

KOŘÍNEK, M. *Dítě na počátku školní docházky*. Sborník Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Praha: Universita Karlova v Praze, 1974.

KREISLOVÁ, Z. *Krok za krokem 1. třídou: Rady pro učitele*. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 987-80-247-2038-8.

KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka: Rady pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-598.

KROPÁČKOVÁ, J., LEŽALOVÁ, R. *Vstup do školy. Školní zralost*. Praha: Raabe, 2012. ISBN 978-80-87553-53-4.

KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4856-6.

MERTIN, V. *Na co se často ptáte: ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-718-3316-9.

MERTIN, V. *Ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-764-5.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

NOVÁKOVÁ, J. *Když jde dítě k zápisu, škola už je na dohled*. Informatorium 3-8. Praha: Portál, 2014, č. 7. ISSN 1210-7506

PRINSLOO, E., VORSTER, P. J., SIBAYA, P., T.. *Teaching with confidence: Psychology of education for Southern Africa*. Cape Town: CTP Book Printers, 2004. ISBN 0-7986-3556-8.

PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SCOTT, M. *School readiness: A head start for preschool years*. Cape town: Pearson Education South Africa, 2003. ISBN 1868912000.

ŠTÁSTKOVÁ, Z. *Zápisy do prvních tříd letos naposledy v lednu, napříště v dubnu*. Týdeník Školství, 2016, č. 4. ISSN: 0862-9641.

ŠVANCAROVÁ, D. *Je odklad dobrým krokem?* Učitelské noviny. Praha: Gnosis, 2016. č. 6. ISSN: 0139-5718.

VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy: je vaše dítě zralé pro školu? A vy?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-710-6474-2.

Elektronické zdroje

KRAMÁŘOVÁ, M. *Odměna a trest v předškolním věku*. [online]. [cit. 2016-10-02].
Dostupné z: <http://skolkamaterska.cz/?p=12549>

Principy Montessori pedagogiky. [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:
<http://www.montessoricr.cz/principy-montessori-pedagogiky/>

Zákon MŠMT č. 561/2004 Sb. Ze dne 01.01.2005 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon). [online]. [cit. 2015-01-12]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Statistická ročenka školství. Analytický podklad Příloha Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. Dostupné z:
<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020. [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:
http://vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie/dz-rgs-2015-2020.pdf

Analytický podklad Příloha Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020. [online]. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/analyticky-podklad_web.pdf

Nejčastější dotazy a odpovědi 2 (dotazy k nástupu dítěte do ZŠ, odkladu povinné školní docházky a spádovosti MŠ). [online]. [cit. 2014-10-15]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-a-odpovedi-2-dotazy-k-nastupu-ditete-do-URBAN>

Compulsory age of starting school in European countries. [online]. [cit. 2016-01-25].

Dostupné z: <https://www.nfer.ac.uk/nfer/index.cfm?9B1C0068-C29E-AD4D-0AEC-8B4F43F54A28>

Tisková zpráva k výsledkům výzkumu přechodu dětí z mateřské školy do 1. třídy základní školy. [online]. [cit. 2014-10-15]. Dostupné z:

http://old.pedf.cuni.cz/files/file/PR/TZ_vyber_skoly_odklady.pdf

Straková, J., Simonová, J. *Výběr základní školy v ČR a faktory, které jej ovlivňují.* [online]. [cit. 2016-01-25]. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/beaadd506a8220d67168cf0a7a52dc52888cdd89_15-4-02Strakova18.indd.pdf

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. [cit. 2015-05-06].

Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/130/>

Zápis do první třídy základní školy [online]. [cit. 2014-05-06]. Dostupné z:

<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=25764>

Doporučení k organizaci zápisů k povinné školní docházce. [online]. [cit. 2016-01-23].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/doporuceni-k-organizaci-zapisu-k-povinne-skolni-dochazce>

KOPECKÝ, J. *Ministr školství navrhl povinné předškolní vzdělávání od pěti let.* [online].

2015 [cit. 2015-08-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ministr-skolstvi-navrhl-povinne-predskolni-vzdelavani-od-peti-let-1fh-/domaci.aspx?c=A150323_124441_domaci_kop

TOMANOVÁ, M. *Zápis do první třídy aneb co nás čeká a jak se správně připravit*. [online]. 2015 [cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <http://jdemedoskoly.cz/Clanek/9012/zapis-do-prvni-tridy-aneb-co-nas-ceka-a-jak-se-spravne-pripravit>

Povinné vzdělávání bude v Česku na 10 let. Roku školky se děti nevyhnou. [online]. [cit. 2016-03-08] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/posledni-predskolni-rok-skolky-bude-povinny-f37-/domaci.aspx?c=A150828_070642_ekonomika_neh

What do we mean by school readiness? [online]. [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.urbanchildinstitute.org/articles/research-to-policy/research/what-do-we-mean-by-school-readiness>

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. [online]. [cit. 2016-04-08] Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf

Doporučení veřejné ochránkyně práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k povinné školní docházce. [online]. [cit. 2016-04-08] Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Doporuzeni/Doporuzeni-zapisy-do-ZS_82-15-DIS-BN.pdf

Introduction to Montessori method. [online]. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://amshq.org/Montessori-Education/Introduction-to-Montessori>

PEK. *Spousta odkladů je zbytečných. Do školy může jít i dítě s vadou řeči, říká odbornice*. [online]. [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/skolstvi/c1-59281570-spousta-odkladu-je-zbytecnych-do-skoly-muze-jit-i-dite-s-vadou-reci-rika-odbornice>

Práva rodičů při zápisech dětí na základní školy. [online]. [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2016/prava-rodicu-pri-zapisech-deti-na-zakladni-skoly/>

Kadlec, J. *Jak si vybrat základní školu*. [online]. [cit. 2016-03-08] Dostupné z: <http://www.kampomaturite.cz/kampomaturite/jak-si-vybrat-zakladni-skolu>

Desatero pro rodiče dětí předškolního věku. [online]. [cit. 2016-03-08] Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku?highlightWords=desatero+pro+rodi%C4%8De>

Výroční zpráva za školní rok 2013/2014. [online]. [cit. 2016-03-08] Dostupné z:
<http://www.csicr.cz/getattachment/dd56770f-2211-42bf-92d3-8265b8cb3530>